

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Фізико-математичний факультет

Кафедра інформатики

УДК 378.016:51:004

Гавриленко Владислав Михайлович

**ПРОФОРІСНТАЦІЙНА РОБОТА ВЧИТЕЛЯ
НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ**

Галузь знань: 01 Освіта

Спеціальність 014 Середня освіта (Інформатика)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «Магістр»

Науковий керівник:

_____ Марія ОСТРОГА,

доктор філософії,

старший викладач кафедри інформатики

Виконавець:

_____ Владислав ГАВРИЛЕНКО

Суми – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИКАХ	6
1.1. Професійна орієнтація як категорія галузі освіти	6
1.2. Науково-педагогічні розвідки про професійну орієнтацію для кар'єрного розвитку молоді	13
1.3. Традиційні способи реалізації професійної орієнтації	21
Висновки до розділу 1	28
Розділ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ	30
2.1. Форми і методи профорієнтаційної роботи вчителя інформатики	30
2.2. Використання ІТ для професійної орієнтації молоді	33
2.3. Особливості використання ІТ для профорієнтації на уроках інформатики	43
Висновки до розділу 2	52
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Професійна орієнтація молоді – це комплекс заходів, спрямованих на допомогу підліткам у визначенні своїх інтересів, здібностей та цінностей, а також у виборі майбутньої професії. Сьогодні у науковому обігу наявні різні підходи до проведення такої роботи: індивідуальний підхід, який передбачає детальне вивчення особистості кожного учня, його інтересів, здібностей, цінностей та мотивації; груповий підхід, який передбачає проведення тренінгів, семінарів, дискусій та інших заходів для груп учнів; профорієнтаційні тести, які дозволяють визначити професійні інтереси та здібності учнів на основі стандартизованих тестів; професійна консультація, яка передбачає індивідуальні консультації з психологом або іншим фахівцем, які допомагають учням розібратися в своїх відчуттях та прийняти обґрунтоване рішення; практична діяльність, яка передбачає участь учнів у різних видах практичної діяльності, таких як виробнича практика, волонтерство, стажування, що дозволяє їм отримати досвід роботи в різних сферах та визначити свої професійні інтереси.

Незважаючи на зростаючу роль інформаційних технологій (ІТ) у сучасному світі, більшість шкільних програм з інформатики зосереджені на вивченні її теоретичних основ, а не на розвитку практичних навичок, необхідних для роботи в ІТ-сфері. Науковці відзначають, що наявні профорієнтаційні заходи часто мають загальний характер і не враховують індивідуальних потреб та інтересів учнів, особливо в галузі інформатики. Також наголошується на недостатній підготовці для проведення ефективної профорієнтаційної роботи. Тому проблема організації профорієнтаційної роботи вчителя на уроках інформатики є актуальною.

Об'єкт дослідження: процес навчання інформатики у ЗЗСО.

Предмет дослідження: профорієнтаційна робота вчителя на уроках інформатики.

Мета дослідження: обґрунтувати можливість організації профорієнтаційної роботи вчителя на уроках інформатики.

Поставлена мета дослідження обумовила вирішення низки **завдань**:

- 1) провести термінологічний аналіз наукових публікацій щодо тлумачення категорії «Професійна орієнтація» та систематизувати підходи до її реалізації;
- 2) узагальнити традиційні підходи до реалізації професійної орієнтації молоді з закладів освіти;
- 3) проаналізувати використання ІТ для здійснення професійної орієнтації молоді;
- 4) представити власні розробки уроків, що пов'язані з професійною орієнтацією старшокласників на уроках інформатики.

Для досягнення мети використано *теоретичні методи дослідження*: аналіз і систематизація наукових джерел для характеристики стану розробленості проблеми дослідження; термінологічний аналіз для уточнення тезаурусу дослідження, контент-аналіз для опису наявних практик провадження професійної діяльності; синтез і узагальнення для опису особливостей проведення професійної орієнтації молоді на уроках інформатики.

Теоретична і практична значущість дослідження полягає у обґрунтуванні можливості проведення професійної орієнтації молоді на уроках інформатики та можливості впровадження авторських розробок в освітній процес.

Апробація матеріалів дослідження здійснювалася на наукових заходах різних рівнів, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Молодіжна наука: інновації та глобальні виклики» (м. Полтава, 6 листопада 2024 р.) [17].

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі «Професійна орієнтація у науково-педагогічних практиках» проведено термінологічний аналіз наукових публікацій щодо тлумачення категорії «Професійна орієнтація» та систематизовано підходи до

її реалізації, узагальнено традиційні підходи до реалізації професійної орієнтації молоді з закладах освіти.

У другому розділі «Особливості організації профорієнтаційної роботи вчителя на уроках інформатики» проаналізовано використання ІТ для здійснення професійної орієнтації молоді та представлено власні розробки уроків, що пов'язані з професійною орієнтацією старшокласників.

Загальний обсяг роботи 61 сторінки, з яких 55 сторінок основного тексту. Список використаних джерел включає 44 одиниці. Робота містить 3 рисунка.

Робота буде цікавою працюючим і майбутнім учителям інформатики, які цікавляться проведенням профорієнтаційних заходів на уроках інформатики.

Розділ 1.

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИКАХ

1.1. Професійна орієнтація як категорія галузі освіти

Професійна орієнтація є важливою складовою сучасної системи освіти, яка спрямована на виявлення і розвиток індивідуальних нахилів та здібностей учнів для їх подальшої професійної діяльності. Цей розділ дипломної роботи присвячений детальному аналізу професійної орієнтації як категорії галузі освіти, її методологічним та практичним аспектам.

Сучасні освітні реформи акцентують увагу на необхідності адаптації навчального процесу до потреб ринку праці, що передбачає комплексний підхід до професійного орієнтування учнів. Професійна орієнтація включає в себе не лише оцінку знань та навичок, а й розробку індивідуальних освітніх траєкторій, які допомагають учням зробити обґрунтований вибір професії, що відповідає їхнім інтересам та здібностям.

В Українській енциклопедії освіти професійна орієнтація – це «...комплексна науково обґрунтована система практичних методів і засобів впливу на особистість з метою забезпечення самостійного й усвідомленого вибору професії, її освоєння та здійснення професійної діяльності на основі врахування індивідуально-психологічних властивостей людини та потреб ринку праці в кадрах» [19].

Проте науковці інакше підходять до тлумачення цього поняття:

- узагальнене поняття одного з компонентів загальнолюдської культури, який виявляється у формі турботи суспільства про професійне становлення молодого покоління;
- комплекс соціальних заходів, які сприяють професійному самовизначенню з урахуванням потреб і можливостей самої особистості, соціально-економічного стану та ринку праці»

- науково обґрунтована система соціально-економічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних і виробничо-технічних заходів з надання молоді особистісно-орієнтованої допомоги в процесі виявлення та розвитку здібностей, нахилів, професійних і пізнавальних інтересів у виборі професії, а також формування потреби і готовності до праці в умовах ринку, багатоукладності форм власності та підприємництва;

- система заходів, спрямованих на виявлення особистісних особливостей, інтересів і здібностей у кожної людини для надання йому допомоги в розумному виборі професій, найбільш відповідних його індивідуальним можливостям;

- науково-практична система діяльності, яку здійснюють школа, сім'я, виробничі колективи, заклади професійно-технічної освіти, вищої, середньої і спеціальної освіти, установи культури і яка спрямована на досягнення відповідності особливостей особистості старшокласника вимогам обраної професії і потребам ринку;

- багатоаспектна система, що включає в себе виховання, освіту, дослідження психодіагностики, вивчення психофізіологічних особливостей, організацію курсів за вибором, а також психологічні заняття, через які відбувається безпосередній вплив на нервову систему підлітка;

- цілеспрямована діяльність, яка формує в учнів внутрішню потребу і готовність до свідомого вибору професії;

- система педагогічного та громадського впливу на молодих людей, з метою підготовки їх до свідомого вибору професії, система державних заходів, що забезпечує науково обґрунтований вибір професії;

- це тривалий і незворотний соціальний процес освоєння особистістю тієї чи іншої професії;

- особливий вид професійної діяльності вчителя, спрямований на створення педагогічних умов для успішного прийняття самостійного, усвідомленого вибору напрямку подальшого шляху освіти підлітком,

вибудовування індивідуальної траєкторії розвитку з урахуванням особистісних потреб учня;

- науково обґрунтована система взаємно пов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізації здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір професії або на зміну виду трудової діяльності [26];

- інші.

Професійна орієнтація здійснюється з метою:

- забезпечення соціальних гарантій вільного вибору професій, форми зайнятості і шляхів самореалізації особистості в умовах ринкових відносин
- досягнення збалансованості між професійними інтересами людини, її психофізіологічними особливостями і можливостями ринку праці
- прогнозування професійної успішності майбутньої трудової діяльності
- сприяння безперервному росту професіоналізму особистості як найважливішої умови її задоволеністю працею і власним соціальним статусом, реалізації індивідуального потенціалу, формуванню індивідуального здорового способу життя і матеріального добробуту.

Отже, термінологічний аналіз засвідчує, що сутність професійної орієнтації у більшості досліджень розуміється як система взаємодії молодшої особистості та вчителя/ педагога (педагогічного колективу, суспільства), яка спрямована на задоволення потреби особистості у професійному самовизначенні. При цьому наголошується, що профорієнтаційна робота – це, по-перше, процес взаємодії, а не якоїсь односторонньої дії (наприклад, педагога); по-друге, основу цієї взаємодії складають потреби як особистості, так і суспільства, які не завжди збігаються. Тому вчитель у такій взаємодії має бути посередником між молодшою особистістю й суспільством, погоджуючи

потреби кожної сторони. Також слід відзначити, що важливим є досягнення професійного самовизначення учнів, яке розглядається як здатність до пізнання індивідуальних особливостей (образ власного «Я») і до прийняття найоптимальнішого рішення.

Узагальнення результатів наукових розвідок дозволяє констатувати наявність супровідних категорій, які вживаються поряд або ж ототожнюються з категорією «професійна орієнтація». До таких відносимо: «професійне самовизначення», «педагогічна підтримка професійного самовизначення», «супровід професійного самовизначення».

Професійне самовизначення:

- процес і результат вибору професії;
- найважливіша характеристика розвитку особистості;
- показник успішності вихідного етапу професійного розвитку;
- найважливіша лінія її життєвого і особистісного самовизначення;
- готовність до професійного самовизначення - внутрішня якість особистості, що дозволяє усвідомлено і самостійно здійснювати стратегію формування та реалізації професійного наміри.

О. Газман, С. Поляков, В. Слободчиков та інші вважають за необхідне розглядати професійне самовизначення особистості саме з позицій педагогічної підтримки, тому використовують згадані терміни як синонімічні. Проте деякі вчені вважають за необхідне їх розрізняти, вважаючи їх взаємопов'язаними: педагогічна підтримка передуює супроводу професійного самовизначення і йде за ним за запитом учня [43].

Науковці [43] відзначають низку принципів, залучення яких дозволяє успішно здійснювати профорієнтаційну діяльність в контексті професійного самовизначення особи:

- принцип культуровідповідності – передбачає опанування старшокласником ціннісно-сміслових підстав свого професійного самовизначення;

- гуманістичний принцип – орієнтує на розвиток особистості, визнання цінності людського життя і індивідуальності кожної людини, спрямованість на особистість та її нахили, запити й потреби;

- принцип суб'єктності – передбачає формування у молодій особистості діяльнісної позиції щодо професійного самовизначення і становлення її як фахівця, активність у визначенні себе, своєї майбутньої професії і свого місця в житті;

- принцип інтеграції – увиразнює взаємний зв'язок і єдність суб'єктів профорієнтаційної системи, які спрямовані на реалізацію спільної мети профорієнтації - професійного самовизначення людини і становлення її як фахівця.

Зіставляючи поняття «педагогічна підтримка» і «педагогічний супровід» професійного самовизначення, учені пропонують встановити між ними межу: педагогічна підтримка здійснюється в короткий термін і пов'язана з вирішенням певного завдання, а тому є частиною педагогічного супроводу [15].

Професійне самовизначення, на думку психологів [44], зазвичай реалізується в чотири етапи:

1. Дитяча гра - етап, на якому дитина приймає на себе різні професійні області, програвши відповідні елементи поведінки.

2. Підліткова фантазія - на цьому етапі підліток уявляє себе в тій чи іншій привабливою себе професії.

3. Підлітковий вік і частина юнацького, коли здійснюється попередній вибір професійної діяльності. Різні професійні сфери піддаються оцінці з боку підлітка, з точки зору його здібностей і цінностей.

4. Практичне прийняття рішення. Цей етап включає в себе визначення майбутньої кваліфікації, обсяг передбачуваної роботи, конкретний вибір спеціальності

Професійне самовизначення не зводиться тільки до акту вибору професії, воно має динамічний характер. У роботах дослідників, зокрема у [43], виділяються сім етапів розвитку професійного самовизначення людини:

- емоційно-образний, характерний для дітей старшого дошкільного віку, коли у дитини формується позитивне ставлення до професійного світу, людей праці, до занять і початкових трудових умінь в доступних видах діяльності;
- пропедевтичний (1-4 класи), коли формується працьовитість, розуміння ролі праці в житті людини і суспільства, розвиваються інтереси до професій батьків і найближчого оточення, моральні установки вибору професії, інтерес до найбільш поширених професій, заснований на практичній включеності учнів у різні види пізнавальної, ігрової, суспільно корисної трудової діяльності;
- пошуково-зондувальний (5-7 класи), коли вирішуються завдання формування професійної спрямованості, відбувається усвідомлення власних інтересів, здібностей, ціннісних орієнтацій, пов'язаних з вибором професії і свого місця в суспільстві;
- етап розвитку професійної самосвідомості, формування у школярів особистісного сенсу вибору професії, умінь співвідносити суспільні цілі вибору сфери діяльності зі своїми ідеалами, уявленнями і цінностями з їх реальними можливостями (8-9 класи);
- етап уточнення соціально-професійного статусу (10-11 класи);
- етап входження в професійну діяльність (учні та студенти професійних навчальних закладів);
- етап розвитку професіоналізму в процесі трудової діяльності, підвищення кваліфікації, розширення сфери професійної праці, освоєння нових спеціальностей (працююча частина населення).

Дослідження професійних уподобань є важливим напрямком у науковій літературі, оскільки вони допомагають зрозуміти, як індивіди формують свої кар'єрні шляхи в умовах динамічного ринку праці. У дослідженні,

проведеному Garashkina та Druzhinina, розглянуто використання діагностичних інструментів для організації диференційованої професійної орієнтації старшокласників, які навчаються в педагогічних спеціальностях. Важливим аспектом цього дослідження є акцент на цінностях, які впливають на вибір кар'єри в галузі освіти. Автори підкреслюють необхідність індивідуалізованих підходів до кар'єрного консультування, що включають в себе використання структурованих інструментів, таких як інтерв'ю з метою прогнозування успіху студентів у майбутній професії [4].

У дослідженні, проведеному Barrn-Palos, Martínez-Pérez та Ros-Campos, підкреслюється важливість професійної орієнтації для випускників середніх шкіл, акцентуючи увагу на різних підходах і методах, які використовуються для аналізу кар'єрного вибору та орієнтації. Автори виявили, що ключовими елементами, які впливають на вибір кар'єри, є ставлення, здібності та особисті цілі, що свідчить про необхідність комплексного підходу до професійної орієнтації [2].

Інше дослідження, проведене Frolova та Shtanko, зорієнтоване на практично-орієнтовані підходи в професійній орієнтації учнів. Автори досліджують динаміку ринку праці та підкреслюють необхідність чіткої кар'єрної орієнтації для учнів, що особливо важливо в умовах сучасних викликів. Вони вважають, що використання ресурсного підходу в кар'єрному консультуванні може поліпшити процес професійної самовизначеності учнів [3].

Дослідження, проведене Ventsova, аналізує кар'єрну орієнтацію серед вчителів середньої школи на різних етапах професійного розвитку. Результати показують, що з часом акцент у кар'єрній орієнтації зміщується з професійної формації на особисті цінності, такі як стабільність роботи та особисті інтереси. Це дослідження підтверджує зміну мотиваційних характеристик вчителів і вказує на важливість адаптації професійної орієнтації до їхніх потреб [12].

Дослідження, яке сфокусоване на професійних уподобаннях підлітків з інтелектуальними вадами, виявило специфічні труднощі, які виникають під

час освоєння професії оператора швейного обладнання. Це дослідження підкреслює важливість адаптації методів професійного навчання до індивідуальних можливостей учнів, що може значно поліпшити їхні результати в професійній сфері [1].

Такі дослідження демонструють різноманітні аспекти професійної орієнтації, підкреслюючи важливість системного підходу до формування професійних уподобань. Водночас професійна орієнтація є невіддільною частиною системи освіти та розвитку кар'єри. Вона забезпечує молодим людям знання та навички, необхідні для успішної інтеграції у професійне середовище, і сприяє формуванню конкурентоспроможності на ринку праці.

1.2. Науково-педагогічні розвідки про професійну орієнтацію для кар'єрного розвитку молоді

Науково-педагогічні розвідки про професійну орієнтацію є фундаментальним аспектом сучасної освітньої науки, який спрямований на підготовку молоді до успішного кар'єрного розвитку. У сучасному суспільстві, де динамічні зміни на ринку праці вимагають від молодих людей високого рівня адаптивності та професійної компетентності, професійна орієнтація стає ключовим елементом їхнього успіху.

Професійна орієнтація як концепт займає важливе місце в системі освіти та кар'єрного розвитку, оскільки вона спрямована на допомогу особам у виборі професійного шляху, що відповідає їхнім інтересам і здібностям. Професійна орієнтація варіюється в залежності від контексту, однак загалом її можна охарактеризувати як процес, що допомагає індивідам усвідомити та реалізувати свої професійні інтереси та можливості. Цей процес включає в себе як особистісну, так і соціальну складові, адже правильний вибір професії може значно вплинути на рівень задоволеності від роботи та загального благополуччя.

У вітчизняній та міжнародній науковій літературі термін "професійна орієнтація" охоплює різноманітні аспекти, що стосуються вибору професії,

усвідомлення власних інтересів і здібностей, а також адаптації до вимог сучасного ринку праці. Відповідно, численні дослідження в цій сфері підкреслюють важливість професійної орієнтації для формування успішної кар'єри та підвищення рівня задоволеності життям. Дослідження, проведені в сфері професійної орієнтації, акцентують увагу на різних компонентах, які формують цю концепцію. Наприклад, робота, присвячена формуванню професійної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов, визначає професійну орієнтацію як інтегральну якість особистості, що включає інтерес до професії та постійну роботу над собою [41]. Це свідчить про те, що професійна орієнтація безпосередньо пов'язана з готовністю особистості до навчання і розвитку.

Наразі професійна орієнтація стає дедалі актуальнішою, оскільки швидкі зміни на ринку праці вимагають від молоді гнучкості та адаптивності. Зважаючи на ці виклики, важливість професійної орієнтації полягає в тому, що вона забезпечує індивідам необхідні знання та навички, які допомагають їм орієнтуватися у виборі кар'єри, знижуючи ризик невдалих професійних виборів [18].

Визначення терміна "професійна орієнтація" варіюється в залежності від контексту, однак загалом його можна охарактеризувати як процес, що включає усвідомлення індивідом своїх професійних інтересів, здібностей та можливостей. Наукова література пропонує різні трактування цього поняття, акцентуючи увагу на його багатогранності. Професійна орієнтація визначається як інтегративний процес, що охоплює вивчення особистісних характеристик, дослідження ринку праці та адаптацію до змінюваних умов професійної діяльності [41].

Науковці [21; 20; 28; 37; 35; 36; 38; 33] поняття "професійна орієнтація" тлумачать з різних сторін:

Професійна орієнтація як процес допомоги – це систематичний процес, спрямований на допомогу молоді в усвідомленні своїх професійних нахилів,

здібностей та інтересів для вибору майбутньої професії. Основна мета: адаптація до потреб ринку праці.

Професійна орієнтація як освітня діяльність – це частина освітнього процесу, яка включає вивчення професій, надання інформації про можливості навчання та працевлаштування. Основна мета: формування базових знань про різні професії.

Професійна орієнтація як соціальна підтримка – це діяльність, спрямована на соціальну адаптацію молоді, підтримку їхнього професійного самовизначення та інтеграцію в суспільство. Основна мета: забезпечення соціальної підтримки.

Професійна орієнтація як психологічна допомога – це процес психологічного консультування, що допомагає молоді визначити свої професійні інтереси та здібності, зменшити невизначеність і стрес при виборі професії. Основна мета: психологічна підтримка та консультування.

Професійна орієнтація як індивідуальний підхід – це підхід, що враховує індивідуальні особливості кожного учня, його особисті інтереси та схильності. Основна мета: персоналізована підтримка у виборі професії.

Професійна орієнтація як інформаційний процес – це діяльність, спрямована на надання молоді інформації про ринок праці, професії, освітні програми та можливості кар'єрного розвитку. Основна мета: інформування про ринок праці.

Професійна орієнтація як міждисциплінарний підхід – це поєднання знань з різних галузей (психології, педагогіки, соціології) для комплексного підходу до професійного самовизначення молоді. Основна мета: інтеграція знань для комплексного підходу.

Професійна орієнтація як державна політика – це частина державної політики, спрямованої на забезпечення молоді доступом до професійної освіти і працевлаштування. Основна мета: забезпечення молоді можливостями для навчання та роботи.

Професійна орієнтація як кар'єрне консультування – це діяльність фахівців, які надають консультації щодо вибору професії, складання плану кар'єрного розвитку та підготовки до професійної діяльності. Основна мета: допомога в кар'єрному розвитку.

Професійна орієнтація як розвиток навичок – це процес розвитку м'яких та технічних навичок, необхідних для успішного працевлаштування та кар'єрного зростання. Основна мета: розвиток навичок для професійної діяльності.

Всі ці тлумачення корелюють між собою тим, що всі вони спрямовані на допомогу молоді в їхньому професійному самовизначенні та підготовці до майбутньої кар'єри. Вони розглядають різні аспекти одного і того ж процесу, зосереджуючись на різних етапах або методах підтримки.

До основних характеристик професійної орієнтації належать: систематичність, індивідуальний підхід, інформаційна підтримка, психологічна підтримка та соціальна адаптація (рис. 1.1).

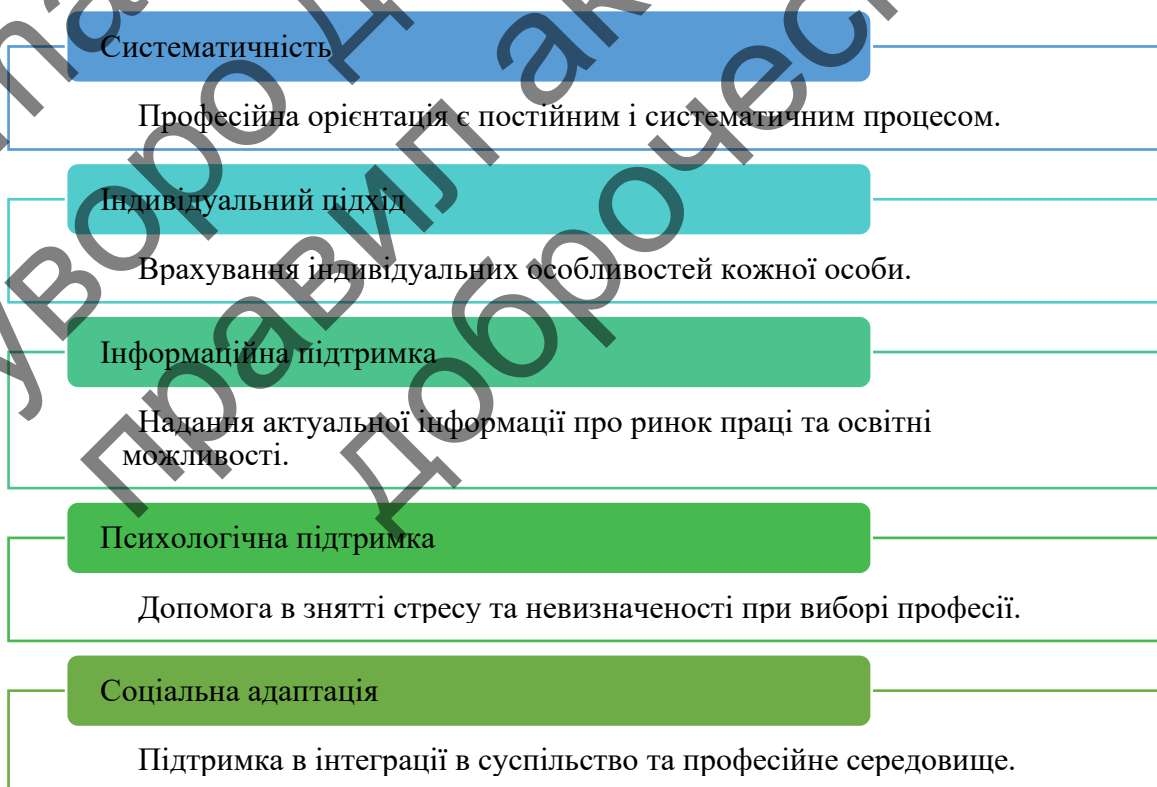

Рис. 1.1. Основні характеристики професійної орієнтації

Професійна орієнтація є багатограним процесом, який охоплює різні аспекти підготовки молоді до професійного життя і сприяє їх успішному кар'єрному розвитку.

Дослідження, проведене у сфері гуманітарної орієнтації, показує, що успішна підготовка бакалаврів у педагогічній вищій освіті неможлива без розвитку дослідницьких навичок, які здатні впливати на їх професійні пріоритети [32]. Це підкреслює важливість освітніх програм, які формують не лише професійні, але й особистісні якості студентів, допомагаючи їм орієнтуватися в професійному світі. Також варто зазначити, що дослідження щодо професійної мотивації бакалаврів у сфері туризму показують, що професійна орієнтація сприяє формуванню позитивної мотивації до самовдосконалення, що є критично важливим у контексті конкурентоспроможності на ринку праці [14]. Це свідчить про те, що професійна орієнтація не лише впливає на вибір кар'єри, але й формує цінності, які визначають подальший професійний шлях особистості.

Актуальність професійної орієнтації в умовах сучасного ринку праці не викликає сумнівів. Сьогоднішній ринок вимагає від молоді не лише знань, але й гнучкості, здатності адаптуватися до змін. Згідно з дослідженнями, професійна орієнтація не лише допомагає індивідам вибрати правильний професійний шлях, але й забезпечує їм необхідні знання та навички для успішної кар'єри [5]. Це особливо важливо в умовах постійних змін технологій і структур на ринку праці, що підкреслює потребу в системному підході до професійної орієнтації.

У контексті професійної орієнтації науковці виділяють три основні компоненти: когнітивний, емоційний та поведінковий. Когнітивний компонент стосується знань і усвідомлення можливостей особистості, емоційний аспект пов'язаний із зацікавленістю та мотивацією, тоді як поведінковий компонент охоплює дії, що реалізують професійні наміри [9]. Всі ці елементи взаємодіють, формуючи цілісний процес професійної орієнтації, який сприяє успішному вибору кар'єри.

У науковій літературі також підкреслюється важливість розуміння цінностей і пріоритетів молоді в контексті професійної орієнтації. Наприклад, дослідження показали, що молоді люди часто покладаються на зовнішні атрибути при виборі професії, що може не відповідати їхнім особистісним рисам або можливостям [11]. Це свідчить про необхідність системного підходу до професійної орієнтації, який може включати індивідуальне консультування та психологічну підтримку для сприяння усвідомленому вибору кар'єри.

Інколи професійна орієнтація визначається як процес, що включає в себе різноманітні методи, серед яких тестування, консультування та інформування про професії [16]. Такі методи дають змогу виявити інтереси та здібності особистості. Вони не лише допомагають у зборі даних про професійні уподобання, але й сприяють розвитку самосвідомості у молоді [42]. Узагальнюючи, можна стверджувати, що наукові дослідження у сфері професійної орієнтації підкреслюють її багатогранність і важливість у сучасному суспільстві. Освітні програми, що реалізуються в рамках професійної орієнтації, сприяють розвитку навичок, необхідних для успішної кар'єри, що, у свою чергу, підвищує рівень конкурентоспроможності молодих фахівців на ринку праці. Професійна орієнтація є невід'ємною частиною системи освіти та розвитку кар'єри. Вона не лише допомагає молоді зрозуміти свої інтереси й можливості, але й забезпечує важливі знання для успішної інтеграції в професійне середовище. В умовах постійних змін на ринку праці роль професійної орієнтації стає ще більш значущою, адже вона є ключовим фактором у формуванні конкурентоспроможності молодих фахівців. Надалі важливо продовжувати дослідження в цій сфері, щоб забезпечити ефективні методи професійної орієнтації, які відповідатимуть сучасним вимогам ринку праці.

Професійна орієнтація виступає як важливий інструмент у формуванні кар'єрних шляхів молоді, що є особливо актуальним в умовах швидко змінюваного ринку праці. Ця концепція охоплює процеси, які допомагають індивідам усвідомити свої професійні інтереси, здібності та цілі, що, в свою

чергу, сприяє адаптації до сучасних вимог професійної діяльності. Визначаючи професійну орієнтацію, дослідники підкреслюють її роль не лише у виборі кар'єри, але й у розвитку особистісних якостей, які є необхідними для успішної професійної діяльності [41].

Однією з основних функцій професійної орієнтації є допомога молодим людям у виборі кар'єрного шляху, який відповідає їхнім інтересам і здібностям. Дослідження свідчать, що правильний вибір професії значно впливає на задоволеність життям, мотивацію до навчання та загальний рівень благополуччя [11]. Важливо відзначити, що професійна орієнтація допомагає не лише у виборі професії, але й у формуванні життєвих цінностей і цілей, що визначають подальший розвиток кар'єри [32].

В умовах сучасного ринку праці, який характеризується динамічністю та постійними змінами, професійна орієнтація стає особливо важливою. Вона забезпечує молодь знаннями та навичками, необхідними для адаптації до нових умов і вимог, що виникають у процесі професійної діяльності [12]. Наприклад, молоді фахівці повинні бути готові до змін у технологіях, що вимагає від них гнучкості та готовності до безперервного навчання []. Таким чином, професійна орієнтація стає ключовим елементом для підтримки конкурентоспроможності молодих людей на ринку праці.

Професійна орієнтація має значний вплив на успішність молоді в навчанні та працевлаштуванні. Вона сприяє розвитку вміння ставити цілі та досягати їх, що є важливим аспектом не лише в професійній діяльності, але й у житті загалом. Дослідження свідчать про те, що молоді люди, які проходять програми професійної орієнтації, демонструють вищі результати в навчанні та більшу задоволеність своєю професійною діяльністю [11].

Крім того, професійна орієнтація допомагає знизити рівень безробіття серед молоді, оскільки вона забезпечує відповідність між навичками випускників і вимогами ринку праці. Наприклад, програми професійної орієнтації, які акцентують увагу на розвитку м'яких навичок, таких як

комунікація та командна робота, можуть суттєво підвищити шанси молоді на успішне працевлаштування [12].

Грофесійна орієнтація виконує кілька важливих функцій: вона не лише допомагає у виборі кар'єри, але й сприяє успішному навчальному процесу, розвитку професійних якостей та адаптації до змін. Це підкреслює важливість системного підходу до професійної орієнтації, що включає в себе різноманітні методи, які можуть бути адаптовані до індивідуальних потреб молоді. Серед основних чинників, які впливають на вибір професії, варто виділити вплив державної освітньої політики, що орієнтується на глобальні стандарти навчання, а також досягнення в сфері інформаційних технологій [13]. Наприклад, дистанційна форма навчання, яка набуває популярності, особливо в умовах пандемії, відкриває нові горизонти для здобуття професійних навичок. Це не лише розширює доступ до якісної освіти, але й покращує умови для професійного самоусвідомлення, оскільки молодь може обирати курси відповідно до своїх інтересів та потреб ринку праці.

Однією з ключових проблем, що потребують термінового вирішення, є недостатня підготовка педагогів у сфері професійної орієнтації, а також недостатня кількість ресурсів для підтримки навчальних заходів. Це ускладнює реалізацію ефективних стратегій професійного вибору, які б враховували сучасні вимоги ринку праці. Важливо зазначити, що недостатня обізнаність молоді про нові професії та зміни в професійних вимогах може призвести до вибору кар'єри, яка не відповідає реальним потребам економіки [7].

Важливим аспектом є зміна професійних вимог, що відбувається на фоні швидкого розвитку інформаційних технологій. Зокрема, традиційні професії трансформуються, а нові спеціальності стають актуальними через автоматизацію процесів і впровадження штучного інтелекту [7]. Наприклад, зростаюча потреба в спеціалістах з даних, аналітиках, розробниках програмного забезпечення та фахівцях з кібербезпеки відображає цю тенденцію. Відповідно до дослідження Toizhan Omarova, Kargash

Zhanpeiisova, Zhangel'dy Shaukenov, Rauan Baidaly, сучасна система професійної орієнтації в Казахстані стикається з численними викликами, що заважають молоді правильно зорієнтуватись у виборі кар'єри, оскільки вони не завжди усвідомлюють нові вимоги ринку праці та можливості, які відкриваються завдяки технологічному прогресу [6].

Глобалізація також суттєво впливає на ринок праці, відкриваючи нові професійні перспективи для молоді. В умовах глобальної конкуренції, підприємства все частіше шукають працівників з міжнародними навичками та знаннями, що вимагає від молодих людей не лише спеціалізованих знань, але й адаптивності та готовності до постійного навчання. Такий підхід сприяє формуванню глобальних професійних стандартів, які, в свою чергу, впливають на навчальні програми і курси, що пропонуються в освітніх установах [6]. Таким чином, зміни на ринку праці вимагають від молоді гнучкості, здатності до швидкої адаптації та постійного навчання.

Вплив глобалізації на ринок праці також варто врахувати, оскільки він диктує нові вимоги та виклики, з якими молодь стикається в процесі професійного самовизначення. Це підкреслює необхідність адаптації освітніх програм до сучасних умов і потреб, що можуть змінюватися в залежності від розвитку технологій та ринкових трендів. Тому важливо проводити дослідження проблеми професійної орієнтації, які б враховували всі ці фактори, з метою забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці. У сучасному світі ринок праці переживає значні зміни, які формують нові професії, що виникають у відповідь на виклики і можливості, які пропонує сучасний світ.

1.3. Традиційні способи реалізації професійної орієнтації

Традиційні способи реалізації професійної орієнтації залишаються важливим елементом освітнього процесу, забезпечуючи учнів знаннями та навичками, необхідними для вибору і формування успішної кар'єри.

Для глибшого розуміння професійної орієнтації важливо дослідити не лише її визначення та важливість, але й методи, що використовуються для оцінки професійних уподобань. Ці методи не лише сприяють усвідомленню особистих уподобань, але й допомагають розвивати практичні навички, необхідні для успішної кар'єри. Надалі розглянемо основні методи, які застосовують науковці для визначення професійної орієнтації, включаючи опитування, інтерв'ю, спостереження та використання психологічних тестів.

У сучасних дослідженнях професійної орієнтації велику роль відіграють методи, які використовуються для вивчення та визначення професійних уподобань індивідів. Ці методи дозволяють не лише оцінити інтереси та здібності особи, але й забезпечити основу для подальшого професійного розвитку. Основні з них включають опитування, інтерв'ю, спостереження та психологічні тести. Кожен з цих методів має свої особливості та переваги, що робить їх важливими інструментами в процесі професійної орієнтації.

Серед методів визначення та оцінки професійної орієнтації виділяють як кількісні, так і якісні. Наприклад, психологічні тести, які допомагають оцінити інтереси та здібності особи, є одним з найбільш поширених інструментів. Також значну роль відіграють інтерв'ю та консультації з фахівцями, які можуть надати особистісну підтримку та поради [10].

Опитування є одним з найпоширеніших методів збору даних про професійні уподобання. Вони можуть бути реалізовані у формі анкет, що містять запитання про інтереси, здібності та цілі респондентів. Це дозволяє зібрати кількісні дані, які можна аналізувати для виявлення загальних тенденцій та патернів серед молоді. Наприклад, дослідження показують, що опитування можуть виявити залежність між вибором професії та особистісними характеристиками, такими як мотивація та цінності [11]. Опитування служать основним інструментом для збору кількісних даних від широкої демографічної групи учасників. Вони можуть бути структуровані таким чином, щоб оцінювати ефективність конкретних програм профорієнтації, вимірювати задоволеність учнів та виявляти розриви між

існуючими послугами та потребами молодіжного населення. Дизайн цих опитувань зазвичай включає шкалу Лайкерта та відкриті запитання для фіксації як кількісних показників, так і якісних інсайтів [31].

Інтерв'ю є якісним методом, що дозволяє заглибитися в індивідуальні досвід респондентів та краще зрозуміти їхні професійні уподобання. Цей метод дозволяє досліднику задавати уточнюючі запитання, що може виявити приховані аспекти професійної ідентичності та мотивації. Окрім цього, інтерв'ю дають можливість отримати більш детальну інформацію про те, як особисті обставини впливають на вибір кар'єри [11]. Глибинні інтерв'ю з освітянами, кар'єрними консультантами, студентами та роботодавцями надають багаті якісні дані. Ці інтерв'ю можуть бути напівструктурованими, що забезпечує гнучкість у вивченні тем, які виникають під час розмови. Такі якісні дані є неоціненними для розуміння контексту, в якому працює профорієнтація, та сприйняття учасниками її ефективності. Інтерв'ю також можуть висвітлити культурні нюанси, які впливають на практику профорієнтації як у Канаді, так і в Україні [34].

Спостереження є ще одним методом, який може бути використаний для визначення професійних уподобань. Цей метод дозволяє безпосередньо спостерігати за поведінкою індивіда в професійному контексті, що може допомогти виявити його справжні інтереси та здібності. Наприклад, спостереження за учнями під час практичних занять можуть показати, які сфери діяльності їх найбільше цікавлять, а також виявити їхні сильні сторони [40].

Тематичні дослідження дають можливість для поглибленого вивчення успішних програм профорієнтації в різних країнах. Документуючи конкретні приклади ефективних практик профорієнтації, дослідники можуть проаналізувати елементи, які сприяють їхньому успіху. Такі дослідження можуть включати спостереження за виконанням програми, взаємодію із зацікавленими сторонами та оцінку результатів. Інформація, отримана з

тематичних досліджень, може стати основою для кращих практик і забезпечити основу для майбутнього розвитку програми [39].

Психологічні тести є важливим інструментом для оцінки професійних уподобань. Вони дозволяють об'єктивно виміряти інтереси, здібності та особистісні риси, що можуть вплинути на вибір кар'єри. Психологічні тести, такі як тести на визначення типів особистості, можуть допомогти виявити, які професії є найбільш відповідними для конкретної особи.

Одним із поширених тестів є тест Грінберга, який оцінює професійні інтереси на основі особистісних характеристик. Інші тести, як-от тест Холланда, допомагають визначити, які кар'єрні шляхи можуть бути найбільш підходящими на основі інтересів та здібностей респондента. Важливо зазначити, що результати таких тестів мають використовуватися у поєднанні з іншими методами, такими як консультування, щоб забезпечити всебічний підхід до професійної орієнтації [11].

Кожен із зазначених методів має свої переваги та обмеження. Наприклад, опитування можуть бути швидкими та ефективними для збору великих обсягів даних, але можуть не враховувати нюанси особистісних характеристик. Інтерв'ю дозволяють отримати глибше розуміння, але є часозатратними та вимагають кваліфікації від дослідника. Спостереження можуть бути корисними для виявлення реальної поведінки, але їхня суб'єктивність може вплинути на результати.

Психологічні тести, у свою чергу, пропонують структурований підхід до оцінки професійних уподобань, але їх результати можуть бути обмеженими, якщо не враховувати контекстуальні фактори, такі як культурні особливості чи зміни на ринку праці. Таким чином, для досягнення найкращих результатів у професійній орієнтації важливо використовувати інтегрований підхід, що поєднує кілька методів [11].

Загалом, сучасні методи визначення професійної орієнтації базуються на комплексному підході, що дозволяє врахувати як внутрішні, так і зовнішні чинники, які впливають на вибір кар'єри. Важливість цих методів полягає в

їхній здатності не лише оцінювати інтереси та здібності молоді, але й сприяти розвитку їхньої особистісної ідентичності в контексті обраної професії. Це, в свою чергу, підкреслює необхідність подальшого дослідження та вдосконалення методів професійної орієнтації, щоб забезпечити максимально ефективну підтримку молоді у виборі їхнього кар'єрного шляху.

Попередня діагностика школярів проводиться з раннього підліткового віку та спрямована на активізацію їхнього професійного самовизначення, осмислення ними власних інтересів. При цьому рекомендується застосовувати психологічні методики всебічного вивчення особистості: індивідуально-психологічних; основних особливостей психофізіологічних функцій (властивості нервової системи, темперамент); обсягу і глибини знань та умінь особистості.

Констатувальна діагностика проводиться вже на етапі прийняття рішення про вибір професії (як правило, перед профілізацією або перед вступом до ЗВО). Така діагностика не є прогностичною, проте може надати відповідь про адекватність вибору професії, а тому найчастіше використовуються методики вивчення спрямованості та здатностей особистості.

Галузь професійної діагностики налічує значну кількість крім науково-педагогічних, ще й психологічних досліджень [29], в яких описано досить велику кількість профорієнтаційних діагностичних методик. В Україні використовуються:

- «Диференційно-діагностичний опитувальник Є.О.Клімова» та його модифікації. Методика призначена для відбору на різні типи професій відповідно до класифікації типів професій Є. Клімова. Результати опитування (близько 30 питань із вибором альтернативних відповідей) показують, до якої професійної сфери людина відчуває схильність і проявляє інтерес.

- «Карта інтересів А.Є.Голомштока» та її модифікації. Опитувальник (близько 90 питань) дозволяє встановити схильність особистості до однієї з більш ніж двадцяти основних професійних сфер.

- «Опитувальник професійних схильностей Л. Йовайши» та його модифікації. Ця методика (близько 25 питань) застосовується для оцінки схильностей особистості до різних сфер професійної діяльності: мистецтво, техніка, робота з людьми, розумова праця, фізична праця, виробництво товарів і послуг.
- «Опитувальник для визначення професійної готовності Л.М. Кабардова». За результатами проведення опитування встановлюється, до якої сфери професійної діяльності (за Є. Клімовим) схильна людина.
- «Діагностика структури сигнальних систем» (Е. Зеєр, Г. Павлова, Н. Садовнікова). За допомогою діагностики відносного переважання у людини першої або другої сигнальної системи визначаються специфічні типи вищої нервової діяльності: художній, розумовий і середній. За результатами діагностики видаються рекомендації про те, який вид трудової діяльності найбільше підходить випробуваному.
- «Матриця вибору професії». Методика розроблена авторським колективом Московського обласного центру профорієнтації молоді та дозволяє виявити професію найбільш близьку інтересам і схильностям опитуваного.
- «Анкета "Орієнтація" І.Л. Соломіна». Методика дозволяє провести самооцінювання професійних інтересів і здібностей людини. На підставі опитування визначається переважна схильність і здатність людини до опанування одного з типів професій (за Є. Клімовим) і відповідність двом класам: виконавської та творчої особистості.
- «Профасоціації». Методика дозволяє оцінити професійну спрямованість особистості. Може застосовуватися як в індивідуальній, так і груповій профорієнтаційній роботі.
- «Професійні наміри». Опитувальник призначений для виявлення рівня сформованості й усвідомленості життєвих планів, захоплень, професійних намірів, знань про професії, оцінки власної придатності до професії.

- «Типологічний Опитувальник Дж. Холланда». Методика (240 питань) дозволяє визначити тип особистості по Холланду (реалістичний, інтелектуальний, соціальний, конвенціональний (стандартний), заповзятливий, артистичний), на підставі чого надаються рекомендації до професій, що найбільш підходять цьому типові.

Методика Є. Клімова

Найбільшого поширення набула методика Є. Клімова [24]. Науковцем запропоновано класифікацію типів професій на п'ять великих груп за предметом праці:

1. «Людина-Природа». Представників цих професій об'єднує любов до всього живого та до природи. Це людина яка захоплюється природничими, географічними, біологічними та хімічними науками. Людина якій подобаються тварини та робота з ними. Як приклад «людина-природа» - це ветеринар, біолог, фізик, геолог тощо.

2. «Людина-Техніка». Люди які відносяться до даної категорії захоплюються технічними об'єктами та роботою з ними. Як правило це люди з більш практичним та так званим «технічним» мисленням та ті, хто частіше працюють фізично, а не розумово. Як приклад можемо зазначити такі професії: інженер, електрик, механік, конструктор та інші.

3. «Людина-Людина». Це як правило дуже комунікабельна людина, сфера діяльності якої тісно пов'язана з іншими людьми та полягає у взаємодії з соціумом. Це людина, яка в роботі надає перевагу взаємодії з людьми, а не з технікою. Приклади такої роботи: учитель, продавець, лікар, юрист та інші.

4. «Людина-Знакова система». Люди які відносяться до даної категорії працюють зі знаками, цифрами, кодами, мовами, схемами, таблицями, формулами тощо. Вони надають перевагу не людям, а техніці і працюють з нею не фізично, а розумово. Саме до цього типу і відносяться ІТ-професії, зазначимо деякі з прикладів таких професій: програміст, лінгвіст, коректор, топограф та інші.

5. *«Людина-Художній образ»*. Люди цієї категорії захоплюються мистецтвом – художнім, музичним, театральним, танцювальним та іншими. Мають творчу уяву і захоплюються творчими видами діяльності. Наводимо декілька прикладів таких професій: письменник, актор, музикант, художник, дизайнер та інші.

Методика Є. Клімова допомагає людині визначитися, до якого із зазначених типів вона відноситься. Тест за даною методикою передбачає двадцять відповідей (вибір з двох варіантів) на одне запитання – «Якій роботі Ви надаєте перевагу?». Двадцять разів людина вибирає одну з двох відповідей. Щоб опрацювати анкету та отримати результат, запитання поділені на дві групи, позначати їх можна по-різному, наприклад різним кольором, різними літерами, зображеннями тощо. Потім відповіді зараховуються до певного типу і визначається, наскільки людина схильна до того чи іншого типу професій.

Подібним чином будуються онлайн-тестувальники.

Висновки до розділу 1

У першому розділі «Професійна орієнтація у науково-педагогічних практиках» проведено термінологічний аналіз наукових публікацій щодо тлумачення категорії «Професійна орієнтація» та систематизовано підходи до її реалізації, узагальнено традиційні підходи до реалізації професійної орієнтації молоді з закладів освіти.

Термінологічний аналіз засвідчує, що сутність професійної орієнтації у більшості досліджень розуміється як система взаємодії молодого особистості та вчителя/ педагога (педагогічного колективу, суспільства), яка спрямована на задоволення потреби особистості у професійному самовизначенні. При цьому наголошується, що профорієнтаційна робота – це, по-перше, процес взаємодії, а не якоїсь односторонньої дії (наприклад, педагога); по-друге, основу цієї взаємодії складають потреби як особистості, так і суспільства, які не завжди збігаються. Тому вчитель у такій взаємодії має бути посередником між молодістю й суспільством, погоджуючи потреби кожної сторони.

Виявлено сім етапів розвитку професійного самовизначення людини: емоційно-образний, пропедевтичний, пошуково-зондувальний, етап розвитку професійної самосвідомості, етап уточнення соціально-професійного статусу, етап входження в професійну діяльність, етап розвитку професіоналізму.

Показано, що дослідження професійних уподобань є важливим напрямком у науковій літературі, оскільки такі дослідження допомагають зрозуміти, як індивіди формують свої кар'єрні шляхи в умовах динамічного ринку праці. Такі дослідження демонструють різноманітні аспекти професійної орієнтації, підкреслюючи важливість системного підходу до формування професійних уподобань. Водночас професійна орієнтація є невіддільною частиною системи освіти та розвитку кар'єри. Вона забезпечує молодим людям знання та навички, необхідні для успішної інтеграції у професійне середовище, і сприяє формуванню конкурентоспроможності на ринку праці.

Розділ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

2.1. Форми і методи профорієнтаційної роботи вчителя інформатики

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та їх невід'ємної ролі в сучасному світі, професійна орієнтація учнів на інформаційно-комп'ютерні спеціальності стає надзвичайно актуальною. Вчитель інформатики відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки саме він знайомить учнів з основами програмування, робототехніки, аналізу даних та інших напрямків ІТ-сфери.

Для професійного орієнтування використовуються різні форми і методи. Так, у роботі [22] обґрунтовано «трикутник профорієнтації»: професійне консультування, професійну просвіту (пропаганду) та професійний відбір. Водночас О. Сазонов виокремлює вісім самостійних елементів профорієнтації (професійні пропаганда, профагітація, профінформування, професіографія, профдіагностика, профконсультація, профвідбір, профадаптація, професійне виховання). У роботі [23] окремо виділено форми консультування з метою профорієнтації: групові та індивідуальні консультації за результатами діагностики з питань самовизначення школярів; консультування за результатами поглибленої діагностики; індивідуальні консультації для вивчення особистісних особливостей учнів, специфіки їх навчальної діяльності; індивідуальні консультації з організації профорієнтаційної роботи; тематичне консультування батьків. Нею зазначається, що успіх консультацій можливий лише за умови попереднього вивчення пріоритетів підлітків, їхніх життєвих цінностей, діагностики їхніх особистісних потреб.

Л. Кузьмініх [27] виділено методи організації профорієнтаційної роботи:

- 1) професійні психодіагностики, які включають в себе закриті бесіди-інтерв'ю з підготовлених запитань, відкриті бесіди-інтерв'ю, опитувальники

професійної мотивації, опитувальники професійних здібностей, особистісні опитувальники, проєктивні особистісні тести, моніторинг, збір непрямої інформації про учня від знайомих, батьків, друзів, педагогів і т.д., психофізіологічне обстеження для того, хто обирає професію з особливими умовами праці, ігри і тренінги, що моделюють ситуації професійного спілкування або морального вибору в процесі трудової діяльності, за допомогою тренажерів;

2) інформаційно-довідкові, просвітницькі методи, які складаються з професіограм або коротких описів професій, довідкової літератури, інформаційно-пошукових систем, які оптимізують пошук навчальних закладів, професій, робочих місць; професійна реклама та агітація оперативна і приваблива для старшокласників, екскурсії на підприємства і в навчальні заклади, зустрічі з фахівцями, профорієнтаційні уроки як система занять, а не окремі заходи, засоби масової інформації;

3) допомога в конкретному виборі і прийнятті рішення, тобто побудова послідовних дій, що забезпечують реалізацію намічених цілей і перспектив, що дозволяють наочно уявити можливі життєві перспективи самовизначення людини, побудова системи різних варіантів дій учня, що ведуть до певної мети і дозволяють виділити найбільш оптимальні варіанти перспектив, використання різних схем альтернативного вибору з наявних варіантів вибору професії;

4) моральна емоційна підтримка на фоні прийнятних психологічних обставин.

Отже, серед форм професійної орієнтації виділяють професійне консультування, професійну просвіту (пропаганду) та професійний відбір, профінформування, профдіагностику, профвідбір, профадаптація, професійне виховання. Методами реалізації такої діяльності є професійне психодіагностування, інформаційно-довідковий та/ або просвітницький метод, допомога в конкретному виборі і прийнятті рішення, моральна емоційна підтримка.

Електронні (цифрові) ресурси за видами профорієнтаційної роботи поділяються на: діагностичні, агітаційні, консультативні, інформаційно-орієнтувальні, супровідні (рис.2.1).

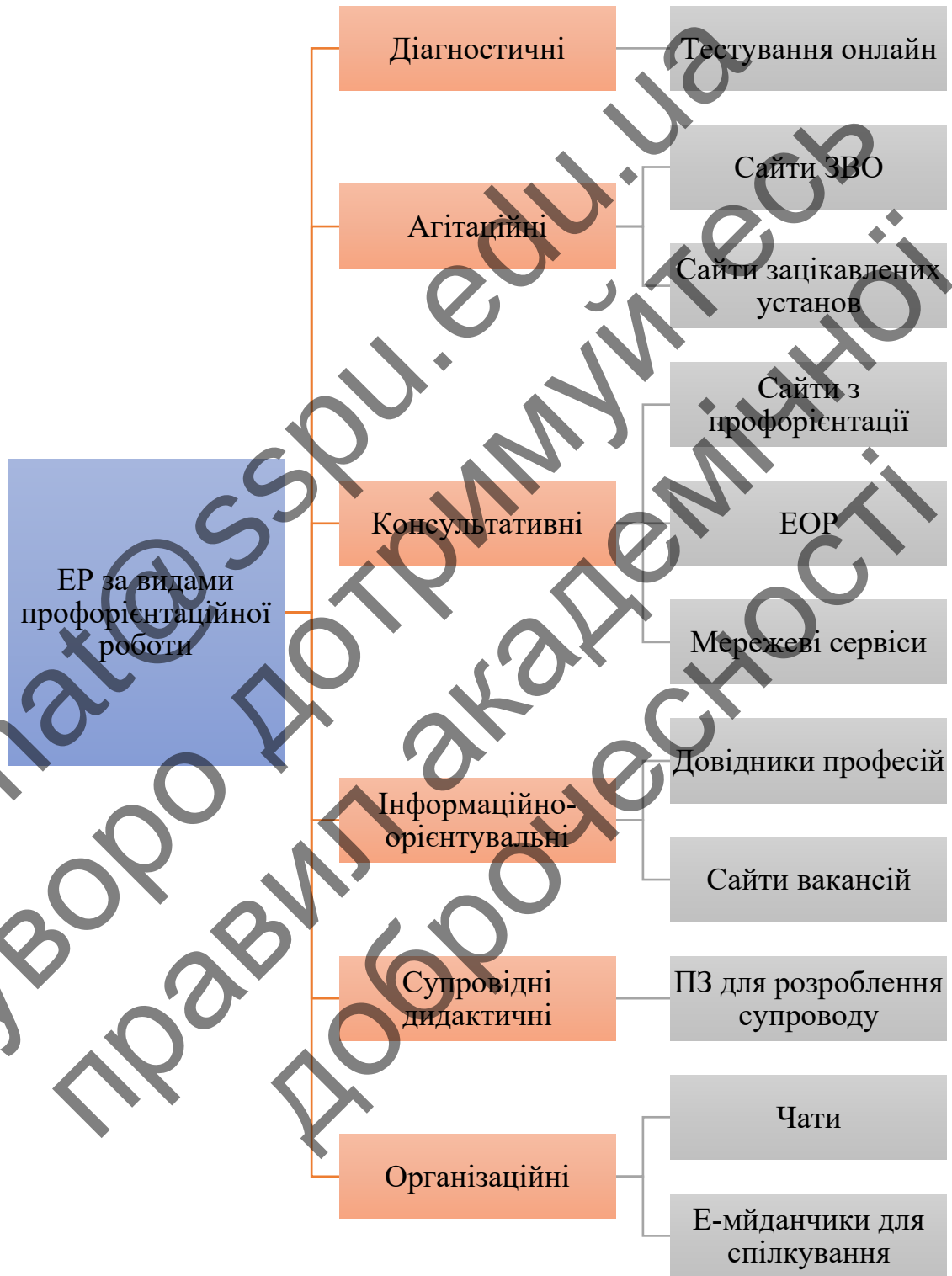

Рис.2.1. Класифікація ЕР за видами профорієнтаційної роботи

Електронні (цифрові) ресурси за видами профорієнтаційних заходів поділяються на: ПЗ для зустрічі, ПЗ для занурення, консультаційні, екскурсійні, проєктні (рис. 2.2).

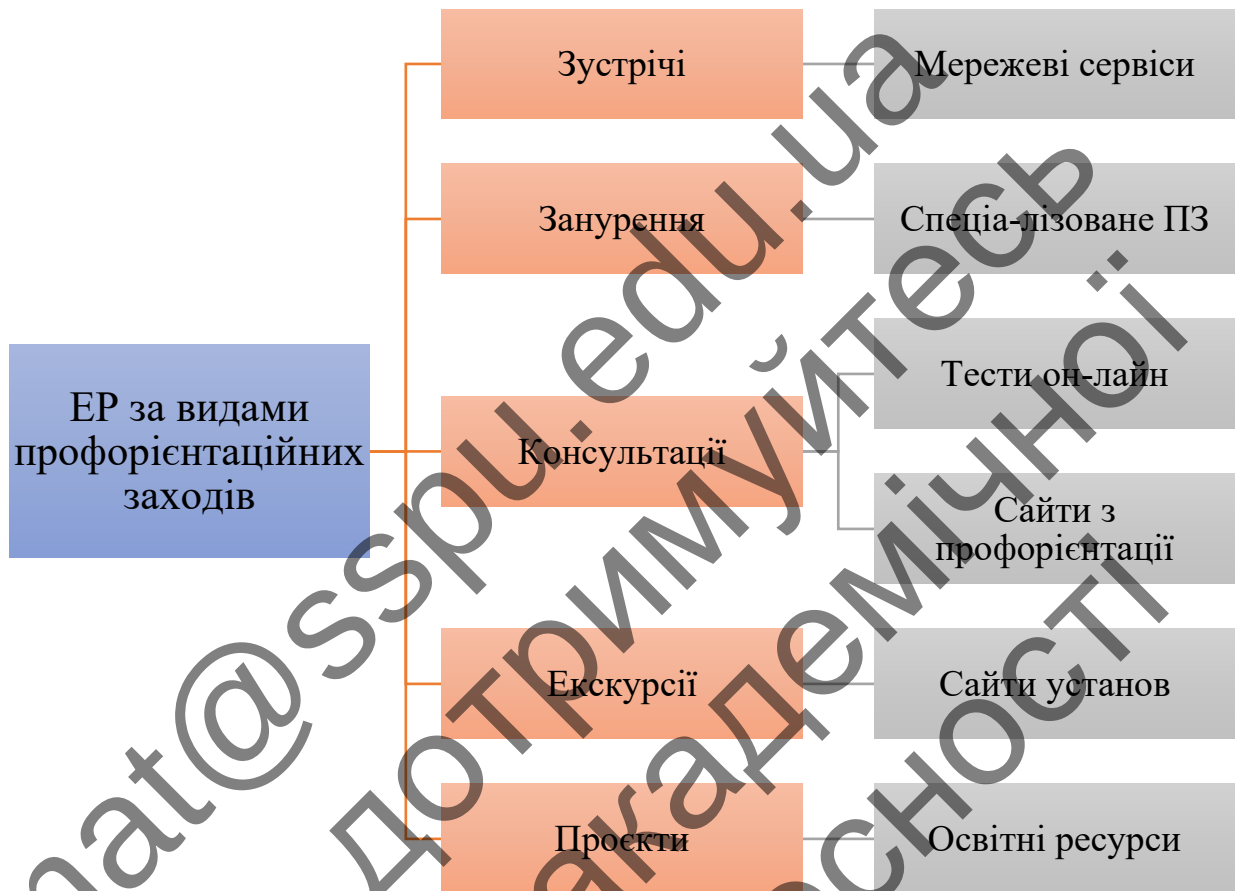

Рис.2.2. Класифікація ЕР за видами профорієнтаційних заходів

Зауважимо, що наведена нами класифікація умовна і не претендує на повне висвітлення типів електронних (цифрових) ресурсів у галузі профорієнтації. Проте слід зробити кілька ремарок щодо здійснення профорієнтаційної діяльності вчителя на основі цифрових технологій.

2.2. Використання ІТ для професійної орієнтації молоді

Актуальність проблеми професійної орієнтації молоді в умовах змін на ринку праці зростає з кожним роком, особливо в контексті глобалізації, технологічного прогресу та трансформації освітніх систем. Сучасний ринок праці характеризується динамічністю та непередбачуваністю, що ставить

перед молоддю нові виклики у виборі професії. Важливим аспектом цієї проблеми є те, що молоді люди часто стикаються з труднощами у визначенні своїх кар'єрних шляхів, враховуючи швидкі зміни у вимогах до професійних навичок та знань. У зв'язку з цим, оптимізація процесу професійного вибору стає необхідною для забезпечення успішної інтеграції молоді в економіку країни.

В умовах, коли інформаційні технології набувають все більшого значення, їхнє впровадження в систему освіти може суттєво полегшити вибір кар'єрного шляху для молоді. Використання ІТ створює можливості для покращення процесу професійного самоусвідомлення, дозволяючи молодим людям отримувати актуальну інформацію про професії, вимоги до них, а також можливості для навчання і працевлаштування. У дослідженні [6] підкреслюється, що сучасна система професійної орієнтації має ряд невирішених проблем, які негативно впливають на вибір кар'єри молоддю.

Протягом останніх років ми спостерігаємо стрімке зростання значення інформаційних технологій (ІТ) у всіх сферах життя, що має безпосередній вплив на професійну орієнтацію молоді. Цей процес не лише трансформує способи комунікації та доступу до інформації, але й відкриває нові можливості для навчання, професійного розвитку та кар'єрного зростання. У контексті професійної орієнтації молоді, ІТ стали не лише інструментами, а й важливими елементами, які визначають стратегії та методи, що використовуються для підготовки молоді до професійного життя.

З одного боку, глобалізація та розвиток технологій призвели до швидких змін у вимогах до професійних навичок. Традиційні підходи до освіти можуть виявитися недостатніми для задоволення цих вимог. Наприклад, професії, які існували десятиліття тому, сьогодні можуть бути трансформовані або взагалі зникнути, тоді як нові спеціальності стають актуальними, зокрема в галузі інформаційних технологій, науки про дані, кібербезпеки та штучного інтелекту. На тлі цих змін, важливість професійної орієнтації зростає, оскільки

молоді люди повинні адаптуватися до нових реалій ринку праці, що постійно змінюється.

Сьогодні існує багато онлайн-ресурсів, які забезпечують доступ до інформації про професії, вимоги до них, а також можливості для навчання та працевлаштування. Наприклад, платформи, що пропонують тестування кар'єрних інтересів, дозволяють молодим людям отримувати рекомендації, які професії можуть бути найбільш підходящими відповідно до їхніх навичок і інтересів. Це не тільки полегшує процес професійного самоусвідомлення, але й допомагає молоді усвідомити свої сильні сторони та обрати оптимальні кар'єрні шляхи.

Проте, незважаючи на всі ці переваги, існує необхідність у комплексному підході до впровадження ІТ у систему професійної орієнтації. Необхідно враховувати не лише технологічні аспекти, але й педагогічні, оскільки якість навчання безпосередньо залежить від підготовленості викладачів та наявності ресурсів для реалізації нових методів. Таким чином, важливо інвестувати в підготовку педагогів у сфері професійної орієнтації, а також забезпечити доступ до сучасних технологій у навчальних закладах, особливо в віддалених та сільських районах, де можливості доступу до якісної освіти можуть бути обмежені.

Сьогодні суспільство зазнає значного впливу з боку інформаційних технологій, які стали невіддільною частиною повсякденного життя і обумовили появу принципово нових способів навчання, спілкування і професійної діяльності. Проте більшість учителів не володіють навичками використання цифрових технологій для організації, супроводу, професійно орієнтованого консультування в межах власної профорієнтаційної діяльності і використовують при цьому традиційні форми, методи і засоби: очні зустрічі з представниками професій, екскурсії у ЗВО на День відкритих дверей, очне спілкування на тематичних позакласних заходах тощо. І не зважаючи на те, що сьогодні повсюдним є використання ресурсів мережі Інтернет, залученість таких ресурсів у профорієнтаційну діяльність вчителя є недостатньою.

Є багато ресурсів, які можна використовувати для підтримки профорієнтаційної діяльності. Ю. Могильна наводить кілька прикладів таких ресурсів (рис. 2.3) [30].

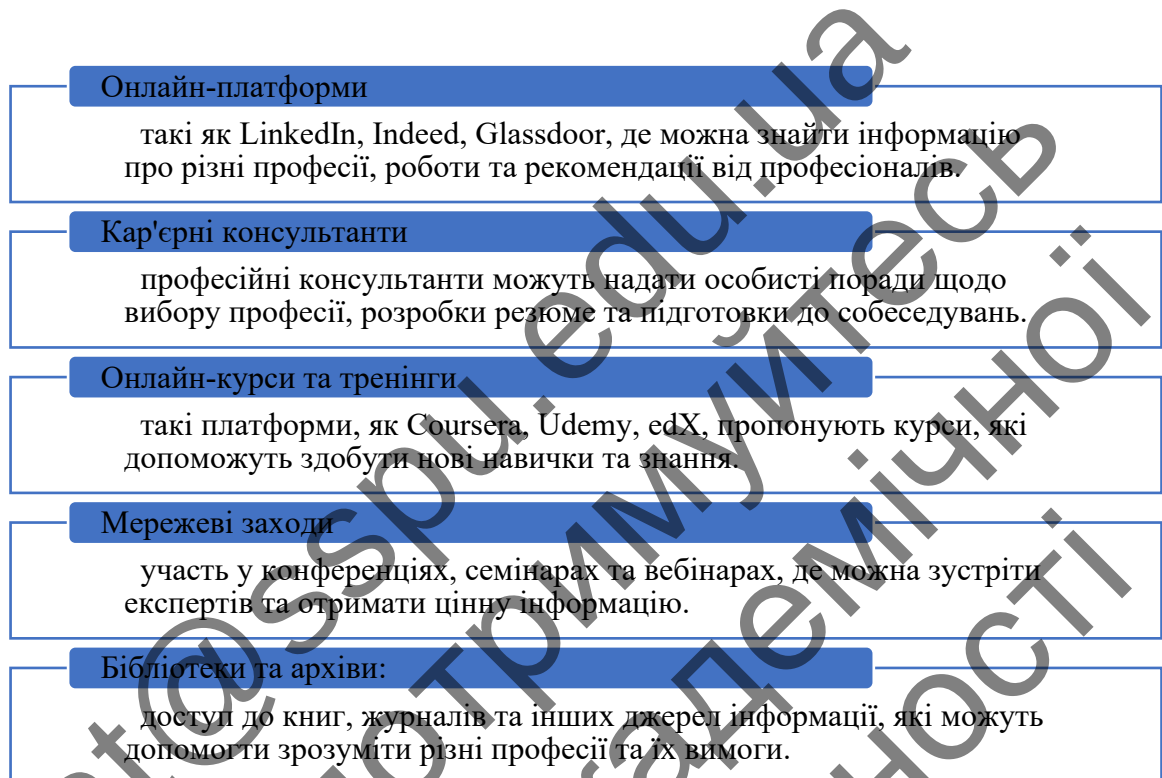

Рис. 2.3. Ресурси для підтримки профорієнтаційної діяльності за [30]

Кожен з наведених ресурсів може відігравати значну роль у профорієнтації учнів, забезпечуючи різні аспекти підготовки до професійної діяльності.

Ці ресурси надають учням можливість комплексно підійти до вибору професії, отримати необхідні знання та підтримку, підготуватися до ринку праці і зробити обґрунтований вибір майбутнього професійного шляху.

Контент-аналіз джерел мережі Інтернет засвідчив, що сьогодні існує велика кількість ресурсів, які можна використовувати для підтримки профорієнтаційної діяльності (рис.2.4).

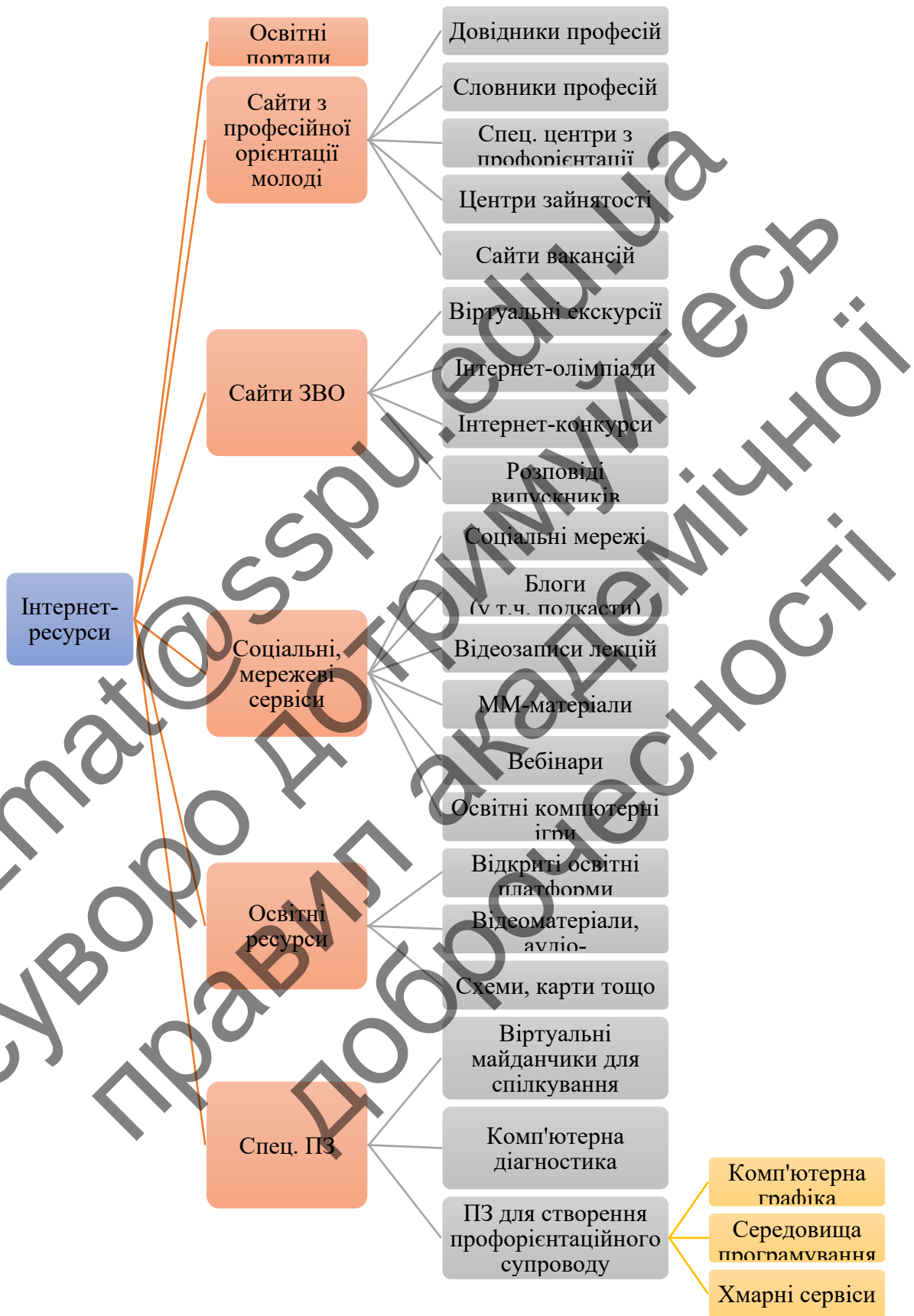

Рис. 2.4. Ресурси мережі Інтернет для профорієнтаційної діяльності

Освітні портали

Інтернет-ресурси цього типу надають вичерпну інформацію про освіту загалом. На таких ресурсах можуть бути каталоги ЗВО, інформація про спеціальності, освітні ресурси, інформація про системи освіти інших країн, інформація про гранти, виставки, можливо, конференції.

Сайти з професійної орієнтації молоді

До такого типу ресурсів відносимо:

- *довідники професій*, де можна побачити усі зареєстровані професії в Україні, їхній код у ієрархічному порядку, перелік посад, які може обіймати фахівець цієї професії, а також додаткову інформацію про вимоги до професійної підготовки чи певні обмеження;
- *словники професій*, де через алфавітний покажчик і гіперпосилання можна дізнатися про загальні характеристики професії, вимоги до індивідуальних особливостей фахівця, медичні протипоказання, вимоги до професійної підготовки, посадові обов'язки, кваліфікаційні вимоги;
- *спеціалізовані центри з професійної орієнтації молоді*, де є можливість пройти тести з профорієнтації за методиками: дослідження професійних інтересів і цінностей, дослідження IQ та інтелектуальних професійно значущих якостей, дослідження соціально-психологічних і професійно-значущих факторів. За результатами проходження тестів надається звіт із висновками та додатковою психологічною інформацією, а також переліком професій, які притаманні такому типу особистості;
- *центри зайнятості*, де можна дізнатися про вакансії, затребувані професії, пройти тестування, отримати консультацію з власного професійного становлення, причому усі послуги надаються безкоштовно;
- *сайти вакансій*, де передбачено можливість у інтерактивному режимі побачити усі вакансії, «гарячі» вакансії, здійснити пошук вакансій за регіоном, а також зареєструватися і надати власне резюме для працевлаштування.

Зазначимо, що цифрові технології сьогодні допомагають вирішити низку проблем у діяльності установ (структур), орієнтованих на профорієнтаційну діяльність. Автоматизація процесів профорієнтаційного спрямування є порівняно економним і перспективним способом досягти результату, у т.ч. зменшити управлінські витрати, висвітлити потреби ринку праці, зекономити ресурси на підготовці/перепідготовці фахівців, поширювати інформацію про різноманітні проекти і програми, пришвидшити працевлаштування.

Сайти закладів вищої освіти

Сьогодні кожний ЗВО зацікавлений у якомога більшій кількості абітурієнтів, тому на офіційному сайті надає не тільки інформацію про спеціальності, яким може навчити, а акцентує увагу на матеріальній базі закладу (наприклад, *віртуальні екскурсії*) або ж пропонує неформальні заходи, які висвітлюють університет не в офіційному, а скоріше соціально-привабливому світлі. До таких відносимо різноманітні *інтернет-олімпіади* та *інтернет-конкурси*, а також зустрічі з успішними *випускниками*, які стають яскравим прикладом надання якісних освітніх послуг.

Соціальні, мережеві сервіси

До такого типу інтернет-ресурсів, пов'язаних з профорієнтацією, відносимо *соціальні мережі, сервіси*. Найбільш поширеними сьогодні соціальними сервісами є: <http://twitter.com> – Twitter (мікроблоги); <http://www.facebook.com/> – Facebook; <http://www.linkedin.com/> – LinkedIn; <https://www.instagram.com/> – Інстаграм; <https://telegram.org/> – Телеграм; <https://plus.google.com> – Google+ та інші.

Як правило, за ініціативи ЗВО в них утворюються акаунти, які поширюють \ інформують про діяльність кафедри чи підрозділу університету про спеціальність, за якою готують фахівців. Водночас на акаунтах соцмереж публікується інформація про події, які могли б потенційно зацікавити абітурієнтів.

Блоги – це сайти, інформація на яких постійно оновлюється і відкрита для обговорення, тобто передбачає майданчик для полеміки, який може допомогти у виборі майбутньої професії. Там же пропонуються тести, опитувальники, анкети і передбачена можливість для спілкування.

Подкасти - це тематичні аудіоблоги, які присвячені якійсь окремій історії. Завдяки подкастам стає можливим почути реальні розповіді від людей, які самі по собі є цікавими або ж досягли значних результатів у певній царині. В контексті профорієнтації це розповіді про те, як людина обирає професію і досягає успіху.

Відеокаст – це також тематичний блог, проте у форматі відео, який знайомить глядачів з певною історією у форматі відео.

Відеозаписи лекцій як відео виступів лекторів перед аудиторією або ж аудіосупровід презентації, яку можна побачити на екрані монітора, дозволяють урізноманітнити профорієнтаційний матеріал. На найбільшому відеохостінгу YouTube також можна знайти велику кількість профорієнтаційних матеріалів саме відеоформату.

ММ-матеріали профорієнтаційного спрямування (наприклад, мультимедійні презентації) також уможливають підтримку профорієнтаційної діяльності вчителя. За запитом по ключовим словам «профорієнтація», «профорієнтаційна робота», «заходи з профорієнтації» пошукова система знаходить більше 1,8 млн ресурсів, серед яких відеоматеріали, презентації тощо.

Вебінари як заходи, що проводяться у форматі онлайн і нагадують семінар, конференцію чи обговорення певної проблеми чи питання, яке хвилює учасників, зокрема, дозволяють познайомитися з особливостями вибору професії.

Освітні комп'ютерні ігри частіше розробляються не великими компаніями, а вчителями і покликані зацікавити учнів проблемою вибору професії і при цьому розвинути в них знання про сучасні професії, що

затребувані на ринку праці, вимагають особливої фізичної, психічної чи іншого виду підготовки тощо.

Освітні ресурси

Відкриті освітні платформи як віртуальні майданчики, на яких пропонуються розроблені науковцями, дослідниками, педагогами невеликі курси, що пов'язані з тематикою майбутньої освіти і професійного становлення, можуть стати у нагоді учням-випускникам шкіл.

Комп'ютерна профорієнтаційна діагностика

Оскільки сьогодні не є проблемою автоматизувати розрахунки за визначеними алгоритмами, то природньою слід вважати поширеність ресурсів із комп'ютерною профорієнтаційною діагностикою.

Програмні засоби для розроблення профорієнтаційного супроводу розглядаються нами як засоби, що уможливають створення будь-яких супровідних матеріалів (рисунки, таблиці, графіки, схеми, SMART-об'єкти, MM-матеріали тощо). До таких відносимо програмні засоби зі створення комп'ютерної графіки, середовища програмування, а також хмарні сервіси (наприклад, для організації авторських опитувань Google-форми (<http://www.docs.google.com>) або LimeSurvey (<https://www.limesurvey.org>) чи для побудови мережових карт знань (FreeMind; Mindmeister; bubbl.us/; Caco; Popplet; Mindomo та ін.). Також до таких програм слід віднести і авторські розробки типу комплексної комп'ютерної системи «Основи вибору професії» [25], але з огляду на поширення онлайн тестів з профорієнтації комп'ютерні програмами такого типу без постійного оновлення і рекламного супроводу не будуть затребуваними.

Одним із ключових аспектів впровадження ІТ у професійну орієнтацію є використання різноманітних інструментів для проведення професійних тестувань та оцінок. Сучасні онлайн-платформи пропонують широкий спектр тестів, що дозволяють молодим людям оцінити свої інтереси, навички та схильності. Такі тести можуть включати психологічні опитування, анкетування та інтерактивні ігри, які сприяють виявленню особистісних

характеристик, що впливають на вибір професії. Наприклад, платформи, які реалізують тестування кар'єрних інтересів, надають рекомендації, які професії можуть бути найбільш відповідними для індивіда, базуючись на його сильних сторонах та уподобаннях. Це не лише полегшує процес професійного самоусвідомлення, але й допомагає молоді приймати більш усвідомлені рішення щодо власної кар'єри.

Важливим компонентом у цій сфері є також віртуальні платформи, які дозволяють знайомитись із різними професіями через інтерактивний контент. Ці платформи можуть містити відео, вебінари, онлайн-курси та віртуальні екскурсії на робочі місця, які надають юнакам та дівчатам можливість отримати уявлення про конкретні професії та їхні вимоги. Завдяки таким інструментам, молодь може здійснити глибше занурення в обрану професійну сферу ще до початку свого навчання або працевлаштування. Це також сприяє зменшенню невизначеності, що часто супроводжує вибір кар'єри, оскільки молоді люди можуть отримати детальну інформацію про специфіку професії, умови праці, кар'єрні перспективи та вимоги до освіти. Прикладом ефективного використання віртуальних платформ є інтеграція елементів віртуальної реальності (VR), які дозволяють молоді "відвідати" різні IT-професії та зрозуміти їхню специфіку в умовах, максимально наближених до реальних. Такі технології відкривають нові можливості для освітніх установ, які прагнуть забезпечити своїх студентів актуальними знаннями та навичками, що відповідають сучасним вимогам ринку праці. Застосування віртуальної реальності може також включати симуляції робочих процесів, які дозволяють молоді відчути себе в ролі професіонала ще до їх фактичного впровадження в робочий процес.

Інтеграція інформаційних технологій у системи професійної орієнтації молоді створює нові можливості для самовизначення, дозволяючи юнакам і дівчатам не лише отримати актуальну інформацію про професії, але й адаптуватися до швидко змінюваного ринку праці. Це, в свою чергу, підвищує

їхню конкурентоспроможність та готовність до професійного життя в умовах глобалізації та технологічного прогресу.

Цифрові технології впливають на форму, рівень і якість проведення профорієнтаційних заходів. Завдяки ЦТ підвищується поінформованість учнів про професії. Цифрові технології сприяють здійсненню учнями усвідомленого професійного вибору на основі поінформованості та розуміння школярами своїх професійних уподобань і схильностей. Завдяки ЦТ стає можливим виконати учням серію різних проб в системах «людина-техніка», «людина-природа», «людина-знакова система», «людина-художній образ», «людина-людина» для отримання уявлень про свої потенційні можливості і переваги в певній професії. Цифрові технології можна використовувати з діагностичною метою. Через спостереження, тести, інтерв'ювання визначати динаміку розвитку індивідуальних якостей, у т.ч. функціональної грамотності, технологічних умінь, інтелектуальної та вольової підготовленості. Цифрові технології уможливають вільний доступ до інформаційних джерел профорієнтаційного спрямування, що формує уявлення про професію як найважливіший соціальний прояв особистості, про ті вимоги, які професія ставить перед людиною, сприяє активізації молоді по відношенню до власного майбутнього і надає можливість виявити власні нахили і здібності, допомагає задати ціннісні орієнтири.

Розглянута класифікація є досить умовною, оскільки можливі перетини у видах ресурсів і їх належності до конкретної групи. Проте аналіз згаданих ресурсів засвідчує, що їх можна розглядати під іншим кутом, що уможливорює для такого типу ресурсів інші типи класифікації, які коротко опишемо нижче.

2.3. Особливості використання ІТ для профорієнтації на уроках інформатики

Інформаційні технології (ІТ) відіграють все більш значну роль у сучасній освіті, надаючи нові можливості для розвитку професійної орієнтації учнів. Використання ІТ на уроках інформатики створює унікальні умови для

формування професійних навичок, розширення знань про різноманітні професії та підготовки учнів до майбутньої кар'єри.

Контент-аналіз мережі інтернет щодо професійної орієнтації молоді, а також узагальнення методичних джерел виявили кілька напрямів використання ІТ для профорієнтації на уроках інформатики. До таких відносимо: проєктну діяльність, популяризацію відкритих освітніх ресурсів, а також інтернет-олімпіад і конкурсів, робота з батьками, профорієнтаційні заходи від представників ІТ-індустрії.

При організації проєктної діяльності у профорієнтаційній роботі слід зважати на розмаїття електронних (цифрових) ресурсів і популяризувати їх розмаїття серед учнів. Це можна здійснити, запропонувавши проєкти, пов'язані з професійним вибором: «Чому професія вчителя вічна?», «Скільки сьогодні професій налічує ІТ-галузь?», «Де отримати професію дизайн-менеджера?», «Топ-20 найпопулярніших професій Сумської області» тощо.

Бачимо перспективною у профорієнтаційній діяльності вчителів популяризацію серед учнів відкритих освітніх ресурсів, а також інтернет-олімпіад і конкурсів. При виборі професії потрібно керуватися не лише власними уподобаннями, а й вимогами, які ставить професія до людини. Бачимо доцільним саме через цифрові ресурси знайомити учнів з особливостями професії, які надають, у т.ч. відкриті освітні платформи, інтернет-олімпіади тощо. Це забезпечить індивідуалізованість у виборі професії та врахуванні інтересів самого учня.

У профорієнтаційній діяльності важливою є робота з батьками, яку теж можна перевести у формат цифрового спілкування. Оскільки за результатами науково-педагогічних досліджень підтверджено вплив батьків на професійний вибір дітей, то поширення інформації серед батьків буде не менш важливим.

Також слід зважати на профорієнтаційні заходи від представників певних галузей, як от від представників ІТ-індустрії (навчальний центр Netcracker, навчальний центр PortaOne та ін.), які, володіючи актуальною інформацією на ринку праці, можуть зорієнтувати у виборі спеціалізації,

перспективних напрямках розвитку галузі, специфіку професійної адаптації, особливості працевлаштування, перспективи у побудові кар'єри. У цьому випадку для абітурієнтів стає можливим зсередини ознайомитися з «виробництвом», зануритися у професію і зіставити власні очікування з реальністю.

Додатково наведемо приклади профорієнтаційних заходів на уроках інформатики.

1) Теоретичні заходи.

Лекції про ІТ-професії, які читають запрошені фахівці з різних ІТ-галузей (програмування, вебдизайн, кібербезпека тощо) про їхню роботу, вимоги до фахівців, перспективи кар'єрного розвитку.

Дискусії та круглі столи – дискусії на теми, що стосуються вибору професії в ІТ-сфері, трендів на ринку праці, важливості постійного навчання.

Презентації учнів – можна запропонувати учням підготувати презентації про обрану ними ІТ-професію, проаналізувати її переваги та недоліки.

Тематичні уроки – уроки інформатики, присвячені розгляду конкретних ІТ-професій, їх ролі в сучасному світі та відповідних необхідних навичках.

2) Практичні заходи.

Проекти – розробка разом з учнями власних проєктів: вебсайти, мобільні додатки, ігри, що стосуються тої чи іншої професії. Це дозволить їм застосувати набуті знання, побачити результат своєї роботи та ознайомитися більш детально з обраною професією.

Хакатони – короткі інтенсивні заходи, під час яких учні в командах розробляють певну «продукцію» для заданої професії.

Конкурси – проводити конкурси на кращий дизайн, алгоритм, мобільний додаток тощо.

Майстер-класи – запрошення фахівця для проведення майстер-класів з різних ІТ-напрямків (наприклад, створення 3D-моделей, розробка ігор тощо).

3) Інтерактивні заходи:

Віртуальні екскурсії – організація віртуальної екскурсії на ІТ-компанію, щоб учні могли побачити, як працюють професіонали.

Інтерактивні тести – опитування учнів, щоб визначити їхні схильності до певних ІТ-професій.

Онлайн-ігри – використання онлайн-ігор для навчання основ програмування або вебдизайну.

Розглянемо приклади профорієнтаційних заходів на уроках інформатики з використання ІТ для описаних напрямів.

Запрошений лектор з типографії

Мета заходу:

- Ознайомити учнів із процесом друку та поліграфії.
- Показати роль сучасних технологій в типографській справі.
- Сформулювати уявлення про професії, пов'язані з поліграфією.
- Зацікавити учнів можливостями працевлаштування в цій галузі.

ІТ-інструменти:

- Комп'ютер – для демонстрації презентацій, відео, роботи в графічних редакторах.
- Проектор – для відображення матеріалу на великому екрані.
- Презентаційне програмне забезпечення – для створення та демонстрації презентацій (наприклад, PowerPoint, Google Slides).
- Графічний редактор – для створення простих макетів (наприклад, Adobe Photoshop, Canva).
- Відеоплеєр – для демонстрації відеоматеріалів.

Підготовка до заходу:

- Вибір лектора. Запросити досвідченого фахівця з типографії, який зможе цікаво та доступно розповісти про свою роботу.
- Підготовка класу. Заздалегідь підготувати клас: забезпечити наявність комп'ютера, проектора, дошки, роздаткових матеріалів (якщо необхідно).

– Розроблення сценарію. Скласти детальний план заходу, визначити послідовність етапів, підготувати запитання для обговорення.

Хід заходу:

1) Вступне слово вчителя:

- Коротко розповісти про важливість поліграфії в сучасному світі.
- Представити запрошеного лектора.

2) Лекція лектора:

- Історичний екскурс: розповісти про історію друкарства, від ручного набору до сучасних цифрових технологій.
- Сучасна типографія: показати, як працює сучасна типографія: від отримання макету до готової продукції.
- Роль комп'ютерів: пояснити, які програми використовуються для створення макетів, верстки, управління друкарським обладнанням.
- Професії в поліграфії: описати різноманітні професії, пов'язані з поліграфією: дизайнер, верстальник, коректор, друкар.
- Перспективи розвитку галузі: розповісти про нові технології та тенденції в поліграфії.

3) Демонстрація роботи в типографії:

- Відеоматеріали. Показати відеоролики про роботу різних верстатів, друкарських машин.
- Презентація. Використовувати презентацію для демонстрації прикладів робіт, схем технологічних процесів.
- Практична демонстрація. Якщо можливо, продемонструвати невеликий фрагмент роботи на комп'ютері (наприклад, створення простого макету).

4) Інтерактивна частина:

- Питання-відповідь: Дати можливість учням задати лектору запитання.

- Обговорення: Обговорити з учнями актуальні питання поліграфії, перспективи розвитку галузі.

- Практичне завдання: Запропонувати учням спробувати створити простий макет в графічному редакторі (наприклад, візитку).

5) Підведення підсумків:

- Подякувати лектору.
- Підсумувати основні моменти заходу.
- Запросити учнів, які зацікавилися поліграфією, відвідати типографію.

Такий формат заходу дозволить учням не тільки отримати теоретичні знання про поліграфію, але й побачити, як працюють сучасні типографії, а також зацікавитися цією сферою діяльності.

Знайомство з професією графічного дизайнера

Мета заходу:

- Ознайомити учнів з професією дизайнера.
- Розвинути в учнів творче мислення та дизайнерські навички.
- Показати практичне застосування знань з інформатики в професії дизайнера.
- Сформувати уявлення про процес створення рекламної продукції.

ІТ-інструменти:

- Графічні редактори: Adobe Photoshop, Canva, або інші доступні програми.
- Презентаційне програмне забезпечення: для створення презентацій проектів (наприклад, PowerPoint, Google Slides).
- Комп'ютери: для роботи з графічними редакторами та створення презентацій.
- Проектор: для демонстрації презентацій.

Підготовка до заходу:

- Вибір магазину – заздалегідь визначити магазин або супермаркет, для якого учні будуть розробляти рекламну продукцію.
- Підготовка матеріалів – зібрати зразки рекламних матеріалів різних магазинів, щоб продемонструвати різноманітність дизайнерських рішень.
- Обладнання класу – забезпечити наявність комп'ютерів з встановленими графічними редакторами (наприклад, Adobe Photoshop, Canva), проєктора, дошки.

Хід заходу:

1) Вступне слово вчителя:

- Коротко розповісти про важливість дизайну в сучасному світі.
- Поставити запитання учням про те, що вони знають про професію дизайнера.
- Оголосити тему заходу та його мету.

2) Лекція про професію дизайнера:

- Що таке дизайн? Пояснити, що дизайн – це процес створення візуальних образів для передачі інформації та емоцій.
- Робота дизайнера. Розповісти про різні напрямки дизайну (графічний, веб-дизайн, інтер'єрний дизайн тощо).
- Завдання дизайнера. Пояснити, що дизайнер створює логотипи, візитки, рекламні банери, веб-сайти та іншу візуальну продукцію.
- Якості успішного дизайнера. Виділити такі якості, як креативність, уява, увага до деталей, вміння працювати з кольором і формою.

3) Практична частина:

- Розподіл на групи – розділити клас на кілька груп по 3-4 людини.
- Вибір магазину – кожна група обирає магазин або супермаркет, для якого буде розробляти рекламну продукцію.
- Розробка концепції – кожна група розробляє концепцію своєї рекламної кампанії, визначає цільову аудиторію, вибирає основну ідею.

- Створення макетів – учні використовують графічні редактори для створення макетів рекламних матеріалів (логотип, візитка, банер, етикетка тощо).

- Презентація проєктів – кожна група презентує свій проєкт, пояснюючи свої дизайнерські рішення.

4) Обговорення та підведення підсумків:

- Вчитель та учні обговорюють представлені проєкти, виділяють сильні та слабкі сторони кожного.

- Підводяться підсумки заходу, робляться висновки.

Такий профорієнтаційний захід дозволить учням не тільки познайомитися з професією дизайнера, але й розвинути свої творчі здібності, навчитися працювати в команді та отримати практичні навички роботи з графічними редакторами.

Онлайн-екскурсії на IT-компанію (для учнів 10-11 класів)

Цілі заходу:

- Ознайомити учнів з роботою в міжнародній IT-компанії.
- Продемонструвати різноманітність професій в IT-сфері.
- Зацікавити учнів можливостями кар'єрного зростання в компанії.
- Створити позитивний імідж компанії серед потенційних співробітників.

IT-інструменти:

- Платформа для проведення вебінарів: Zoom, Google Meet або інша подібна платформа для проведення онлайн-трансляції.

- Інтерактивні презентації: Google Slides, Prezi або інші інструменти для створення динамічних презентацій з анімацією та інтерактивними елементами.

- Відеоматеріали: Заздалегідь записані відеоролики про компанію, її офіси, співробітників, проєкти.

- Інтерактивні дошки: Для проведення опитувань, тестів та інших інтерактивних активностей.
- Чат: Для спілкування учасників між собою та з представниками компанії.

Структура заходу:

1. Привітання та вступ:

- Короткий відеоролик про компанію, її історію та досягнення.
- Представлення спікерів — співробітників компанії з різних відділів.
- Огляд програми заходу.

2. Віртуальна екскурсія по офісу:

- Заздалегідь записане відео, яке демонструє різні зони офісу: робочі місця, зони відпочинку, кафетерії, ігрові кімнати тощо.
- Опис атмосфери та культури компанії.
- Розповідь про можливості для співробітників (навчання, розвиток, корпоративні заходи).

3. Презентація різних ІТ-професій:

- Кожен спікер розповідає про свою роботу, демонструє результати своїх проєктів, відповідає на запитання.
- Можливі професії: програміст, вебдизайнер, менеджер проєктів, аналітик даних, фахівець з кібербезпеки тощо.
- Акцент на тому, що в компанії є можливість працювати над різноманітними проєктами і постійно розвиватися.

4. Інтерактивні сесії:

- Опитування учасників про їхні інтереси та очікування від роботи в ІТ-сфері.
- Тест на визначення потенційних ІТ-навичок.
- Групова робота над невеликими завданнями (наприклад, розробка ідеї для мобільного додатка).

5. Сесія «Питання-відповідь»:

- Можливість для учасників задати будь-які питання представникам компанії.
- Відповіді на запитання про роботу, кар'єрний ріст, вимоги до кандидатів тощо.

6. Підведення підсумків:

- Короткий огляд основних моментів заходу.
- Запрошення учасників до подачі резюме.
- Надання додаткової інформації про компанію та її вакансії.

Такий формат онлайн-екскурсії дозволить компанії не тільки представити себе потенційним співробітникам, але й створити позитивний імідж в очах молоді, зацікавивши їх роботою в ІТ-сфері.

Висновки до розділу 2

У другому розділі «Особливості організації профорієнтаційної роботи вчителя на уроках інформатики» проаналізовано використання ІТ для здійснення професійної орієнтації молоді та представлено власні розробки уроків, що пов'язані з професійною орієнтацією старшокласників.

Систематизація наукових праць та контент-аналіз електронних джерел, дотичних до проблеми дослідження, дозволили виявити форми професійної орієнтації, серед яких - професійне консультування, професійну просвіту (пропаганду) та професійний відбір, профінформування, профдіагностику, профвідбір, профадаптація, професійне виховання. Методами реалізації такої діяльності є професійне психодіагностування, інформаційно-довідковий та/або просвітницький метод, допомога в конкретному виборі і прийнятті рішення, моральна емоційна підтримка.

За результатами контент-аналізу інтернет-джерел, що пов'язані з профорієнтацією молоді, виокремлені: освітні портали, сайти з професійної орієнтації молоді, сайти закладів вищої освіти, соціальні, мережеві сервіси,

освітні комп'ютерні ігри, освітні ресурси, комп'ютерна профорієнтаційна діагностика.

Результати дослідження дозволили надати в роботі приклади профорієнтаційних заходів на уроках інформатики: теоретичні заходи (лекції про ІТ-професії, дискусії та круглі столи, презентації учнів, тематичні уроки); практичні заходи (проекти, хакатони, конкурси, майстер-класи), інтерактивні заходи (віртуальні екскурсії, інтерактивні тести, онлайн-ігри), а також деталізовані приклади профорієнтаційних заходів на уроках інформатики з використання ІТ «Запрошений лектор з типографії», «Знайомство з професією графічного дизайнера», «Онлайн-екскурсії на ІТ-компанію» (для учнів 10-11 класів).

ВИСНОВКИ

В роботі подано авторське вирішення проблеми організації профорієнтаційної роботи вчителя на уроках інформатики. Проведене дослідження засвідчує досягнення мети, вирішення поставлених завдань та уможливорює такі **висновки**.

1. За результатами термінологічного аналізу встановлено, що під професійною орієнтацією молоді розуміють систему взаємодії молоді особистості та вчителя, яка спрямована на задоволення потреби особистості у професійному самовизначенні. Встановлено, що дослідження професійних уподобань є важливим напрямом досліджень, оскільки воно забезпечує молодим людям знання та навички, необхідні для успішної інтеграції у професійне середовище, і сприяє формуванню конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

2. Серед поширених форм професійної орієнтації молоді виділяють професійне консультування, професійну просвіту (пропаганду) та професійний відбір, профінформування, профдіагностику, профвідбір, профадаптація, професійне виховання. Методами реалізації такої діяльності є професійне психодіагностування, інформаційно-довідковий та/ або просвітницький метод, допомога в конкретному виборі і прийнятті рішення, моральна емоційна підтримка.

3. За результатами аналізу використання ІТ в профорієнтаційній діяльності відзначено освітні портали, сайти з професійної орієнтації молоді, сайти закладів вищої освіти, соціальні, мережеві сервіси, освітні комп'ютерні ігри, освітні ресурси, комп'ютерна профорієнтаційна діагностика.

4. Вчитель інформатики має можливості для здійснення професійної орієнтації молоді, оскільки його професійна діяльність передбачає використання ІТ, які сприяють професійній орієнтації через низку цифрових рішень, до яких сьогодні відносять онлайн-тестування, віртуальні імерсивні технології, штучний інтелект. Вчитель інформатики може здійснювати професійну орієнтацію через проведення тематичних занять, організацію

конкурсів, співпрацю з іншими вчителями та роботодавцями. Завдяки своїм знанням та вмінню використовувати сучасні технології, він може допомогти учням визначитися зі своїм майбутнім професійним шляхом та реалізуватися в обраній професії. В роботі представлено приклади профорієнтаційних заходів на уроках інформатики: «Запрошений лектор з типографії», «Знайомство з професією графічного дизайнера», «Онлайн-екскурсії на ІТ-компанію» (для учнів 10-11 класів).

fizmat@sspu.edu.ua
суворо дотримуйтесь
правил академічної
доброчесності

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Afanasyeva R. A., Khasanova A. P. The study of peculiarities in professional preferences of adolescents with intellectual disabilities when mastering the profession of sewing equipment operator. *Pedagogical IMAGE*, 2019. Vol. 1(42). <https://doi.org/10.32343/2409-5052-2023-17-4-513-522>
2. Barrón-Palos E. J., Martínez-Pérez M., Valle-Rodríguez M. E., Ríos-Campos A. Theoretical and methodological background on vocational guidance in the choice of university career. *Journal Educational Theory*, 2023. Vol. 7-17. Pp. 17-24. <https://doi.org/10.35429/jet.2023.17.7.17.24>.
3. Frolova S., Shtanko I. Practice-Oriented Approaches in Professional Orientation of Schoolchildren. *Profession-oriented School*, 2022. <https://doi.org/10.12737/1998-0744-2022-10-2-24-27>.
4. Garashkina N., Druzhinina A. A. Designing diagnostic tools for the organization of differentiated professional orientation of high school students in pedagogical fields. *Tambov University Review. Series: Humanities*, 2024, № 3, p. 684-698.
5. Maslova Y., Mansurova A. R. Professional Orientation of Library and Information Specialists of The Republic of Tatarstan (Research on the Basis of the Central Library of Kazan). *Spheres of Culture*, 2023. https://doi.org/10.48164/2713-301x_2023_11_61.
6. Omarova Toizhan, Zhanpeiisova K, Shaukenov Z, Baidaly R. Problems of state policy in the Republic of Kazakhstan in the field of professional orientation. *Sci Herald Uzhhorod Univ Ser Phys*. 2024. Vol. (56). Pp. 214-222. <https://doi.org/10.54919/physics/56.2024.21dhy4>.
7. Ostroha M. M. The use of digital technologies in career guidance activities. Modern educational strategies under the influence of the development of the information society and European integration : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2024. pp. 333-361. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-405-4-19>.

8. Ostroha M., Drushlyak M., Shyshenko I., Naboka O., Proshkin V., Semenikhina O. On the use of social networks in teachers' career guidance activities. Smyrnova-Trybulska E. (ed.). (2021) E-learning in COVID-19 Pandemic Time. "E-learning" Series. Vol. 13 (2021) Katowice-Cieszyn: STUDIO NOA for University of Silesia. Pp. 266-277. doi: 10.34916/el.2021.13.
9. Sabauri Tinatin. Career guidance as a supporting tool for vocational education in Georgia. IJAEDU- International E-Journal of Advances in Education, 2017. Vol. 3(8). Pp. 325–328. <https://doi.org/10.18768/IJAEDU.336267>
10. Shumskyi O., Shumska O. Preparedness of university teachers for implementing inclusive education. International Science Journal of Education & Linguistics, 2022. Vol. 1(4). Pp. 46–53. <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20220104.06>
11. Tabolova E. S., Taranov V. A., Perepelkina N. A., Lantsova T. I. Career guidance as a form of self-determination and life self-realization of the youth. Revista on line de Política e Gestão Educacional, Araraquara, 2021. v. 25, n. esp.1, p. 726–742. <https://doi.org/10.22633/rpge.v25iesp.1.15009>.
12. Ventsova T. Motivational and Rognitive Rharacteristics of Secondary School Teachers in the Process of Professional Developmen. Mediterranean Journal of Social Sciences, 2015. Vol. 6(6 S5). Pp. 199. <https://doi.org/10.5901/MJSS.2015.V6N6S5P199>.
13. Yurchenko A.O., Udovychenko O.M., Rozumenko A.M., Chkana Y.O., Ostroha M.M. Regional Computer Graphics Competition as a Tool of Influence on the Profession Choice: Experience of Sumy Region of Ukraine. 42nd International Convention on Computers in Education (MIPRO) (May 20-24, 2019). Opatija, Croatia, 2019. P. 909-914
14. Богатирьова Г. А., Коваленко Д. О. Формування професійної мотивації бакалаврів з туризму у процесі вичення курсу «Основи музеєзнавства». Інтелект. Особистість. Цивілізація, 2023. №2 (21). <https://doi.org/10.33274/2079-4835-2020-21-2-5-13>

15. Боритко Н. М. У просторі виховної діяльності: Монографія. - Волгоград: Зміна, 2001.- 181 с.
16. Вакулова, І. В. Інновації в освіті: компетентнісний підхід. Культурологічний альманах, вип. 3, Грудень 2022, с. 199-08, <http://dx.doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.26/>
17. Гавриленко В.М. До питання профорієнтаційної роботи вчителя на уроках інформатики. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Молодіжна наука: інновації та глобальні виклики» (м. Полтава, 6 листопада 2024 р.). С. 17-20.
18. Грись А. Соціально-психологічна адаптація студентів-психологів як умова їх успішної професійної соціалізації. Психологічне здоров'я, №. 2 (April 28, 2021). С. 24–34. <http://dx.doi.org/10.32689/2663-0672-2021-2-3>
19. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
20. Закатнов Д. О. Стан і проблеми професійної орієнтації. Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи. 2009. Том 1. Вип. 6. С. 173–179.
21. Закатнов Д. О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 160 с.
22. Зінченко В.П., Янцур М.С. Система професійної орієнтації молоді в умовах ринку. Людина і праця. Інформаційний бюлетень Міністерства праці України. 1995. № 1. С. 39-42.
23. Карташова Л. А. Інформаційно-освітнє середовище системи професійно-технічної освіти: проблеми та перспективи. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. Наук. Пр. / Інст-т проф.-тех. Освіти НАПН України; [Редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. Київ : Поліграфсервіс, 2015. Вип. 9. С. 72-78.

24. Климов Г. І., Седляр І.О., Янцур М. С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи: практикум. К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1995. 180 с.
25. Комплексна комп'ютерна система "Основи вибору професії" (22 програмовані методики) /автори-розробники: М.С.Янцур, Р.І.Підвальний, О.М.Сарницький та ін. Рівне: РДПІ, 1996. 68 с.
26. Концепція державної системи професійної орієнтації населення України. Схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 року, № 842. Трудова підготовка в закладах освіти. 2008. № 5-6. С. 3-6.
27. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи. Київ : Знання, 2005. 486 с.
28. Лозовецька В. Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці: Монографія. Київ: ІПТО НАПН України, 2012. 157 с.
29. Мірошникова А. Головні риси сучасних школярів та як їх спрямувати в корисне русло. URL : <https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-z-tsyfrovym-pokolinnnyam-ditej-porady-psyhologa/>.
30. Могильна Ю. Європейський досвід професійної орієнтації учнівської молоді. Український Педагогічний журнал, 2021. №(4). С. 88–95. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-88-95>
31. Найдьонов М. І., Григоровська Л. В., Найдьонова Л. А., Череповська Н.І., Хоріна О. І., Товстокора Ю. В. Соціально-психологічні чинники престижності професій: підготовка молоді до активного самоздійснення на сучасному ринку праці . Поліграфічно-видавничий центр ТОВ "Імекс-ЛТД", м.Кіровоград. 2013. 272 с.
32. Острога М.М. Педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів середньої освіти до використання цифрових технологій у профорієнтаційній діяльності. Фізико-математична освіта. 2020. Вип. 2 (24). Ч. 2. С. 52-56.
33. Охріменко З. В. Проблема удосконалення системи професійної орієнтації старшокласників у контексті вимог сьогодення. Теоретико-

методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2016. Вип. 20 (2). С. 88–100.

34. Пархоменко-Куцевіл О. Принцип децентралізації як основа формування якісного кадрового потенціалу системи публічного управління. Публічне урядування, 2018. №5 (15). С. 296-305. <https://doi.org/10.32689/2617-2224-2018-15-5-296-305>

35. Перевертень Л., Богачков Ю., Милашенко В. На шляху до оновлення системи професійної орієнтації в Україні. Освітній портал «Педагогічна преса». URL: <https://pedpresa.ua/166994-na-shlyahu-do-onovlennya-systemyprofesijnoyi-orientatsiyi-v-ukrayini.htm>

36. Піддячий М. І. Соціально-професійна орієнтація учнів: державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Проблеми сучасного підручника. 2013. № 13. С. 185–198.

37. Професійна орієнтація : підручник для студентів / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.

38. Ребуха Л., Шквир О., Казакова Н., Поліщук О. Наукові напрямки та етапи профорієнтаційної роботи у закладах загальної середньої освіти. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, 2022. №2(17). С. 52–64. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.17.2022.266657>.

39. Сензерліхт М. Ціннісні орієнтації молоді при професійному самовизначенні на ринку праці. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій, 2022. №1(9). С. 84-90. <https://doi.org/10.32750/2022-0107>

40. Снігур О. М. Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя математики : дис. ... канд. Пед. Наук : 13.00.04. К., 2007. 222 с.

41. Срижак Ю. Формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки. Витоки

педагогічної майстерності, 2020. №26. С. 198–202.
<https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.227649>.

42. Удовиченко О.М., Острога М.М. Професійна підготовка майбутніх учителів інформатики: результати педагогічного експерименту. Фізико-математична освіта. 2018. Вип. 1(15). Ч. 2. С. 106-110.

43. Чистякова С.Н., Родичев Н.Ф. Педагогическая поддержка профессионального самоопределения старшеклассников. Книга для учителя и социального педагога. М.: Новая школа, 2004. 112 с

44. Ярошенко В.В. Школа та професійне самовизначення учнів. К.: Радянська школа, 1983. 280 с.